bilim ve sosyalizm yayınları
31
BİRİNCİ BASKI

ÜCRETLİ EMEK VE SERMAYE

MARX

KARL MARX: ÜCRETLİ EMEK VE SERMAYE

BİRİNCİ BASKI: MART 2001

ÜCRETLİ EMEK VE SERMAYE

Karl Marx'ın Aralık 1847'nin ikinci yarısında, Brüksel'de *Alman İşçileri Birliği*'nde[1] verdiği konferanslara dayanan bu çalışması, 5-7 ve 11 Nisan 1849'da *Neue Rheinische Zeitung*'da[2] (264-67 ve 269. sayılar) bir dizi başyazı olarak yayınlandı. Ancak, bu, tamamlanmamış bir yayın olarak kaldı. Yapıtın, *basım için hazır duruma getirilmiş* bir devamı, ölümünden sonra Marx'ın kağıtları arasında bulunamadı.

Bu yapıtın yayına hazırlanmasında, Marx, kapitalist toplumdaki sınıf savaşımının maddi temelini oluşturan ekonomik ilişkilerin ana çizgilerini herkesin anlayabileceği bir anlatımla ortaya koymayı amaçlamıştır.

Yapıt, Marx'ın daha sonra sonuçlandırmış olacağı politik ekonominin eleştirisinin temel kavramlarına uygunluk bakımından, *Engels*'in özgün metinde yaptığı zorunlu bir değişikliği ve özellikle bu değişiklikle ilgili sunuşunu içeren biçimiyle, *Vorwäst*'in[10] 13 Mayıs 1891 günlü 109. sayısına ek olarak kitapçık biçiminde yayınlandı: Karl Marx, *Lohnarbeit und Kapital*, Berlin, 1891. (Engels, sunuşunda, özgün metnin de daha önce birkaç kez kitapçık biçiminde yayınlandığı bilgisini vermektedir).

Engels'in sunuşu ve editörlüğü ile yayınlanan metnin, İngilizceden yapılan bu çevirisinde şu kaynak temel alındı: Karl Marx, *Wage Labour and Capital*, Marx and Engels, *Selected Works*, Vol. I, Progress Publishers, Moscow, 177, pp. 142-174.

ISBN 975-8589-00-8

BİLİM VE SOSYALİZM YAYINLARI
Ataç Sokak, No. 36/2
Yenişehir / Ankara
Tel: 431 46 97

ÜCRETLİ EMEK VE SERMAYE

KARL MARX

İngilizceden çeviren

SÜLEYMAN EGE

SUNUŞ
FRIEDRICH ENGELS

Bu yapıt, 4 Nisan 1849'dan itibaren *Neue Rheinische Zeitung*'da[2] bir dizi başyazı olarak yayınlandı. Yapıt, Marx'ın 1847'de Brüksel'de Alman İşçileri Birliği'nde[3] verdiği konferanslara dayanmaktadır. Bu çalışma, tamamlanmamış bir yayın olarak kaldı; 269. sayıdaki başyazının sonunda "sürecek" notu ile verilen söz, tam o sırada yığın halinde birbiri ardına gelen olaylar sonucu yerine getirilemedi: Macaristan'ın Ruslar tarafından işgal edilmesi,[4] gazetenin kendiliğinden kapanmasına da (19 Mayıs 1849) neden olan Dresden, Iserlohn ve Elberfeld'deki ayaklanmalar, Pfalz ve Baden ayaklanmaları.[5] Devamının elyazmaları, ölümünden sonra Marx'ın kâğıtları arasında bulunamadı.[6]

Ücretli Emek ve Sermaye, ayrı bir baskı olarak, kitapçık biçiminde birkaç kez yayınlandı, en son 1884'te Hottingen-Zurich'te Swiss Co-operative Press (İsveç

Basın Kooperatifi) tarafından yayınlanmıştır. Öncekiler özgün metnin yazılış tarzını hakkıyla koruyan yayınlardı. Bu yeni baskı, bir propaganda kitapçığı olarak, 10.000'den daha az olmayan bir sayıda dağıtılmış olmalıdır, ve bu nedenle, Marx'ın kendisinin bu koşullar altında, özgün metnin, bir değişiklik yapmadan yeni bir baskısına izin verip vermeyeceğini düşünmeden edemezdim.

1840'larda, Marx henüz politik ekonominin eleştirisi üzerindeki çalışmalarını sonuçlandırmamıştı. Bu ancak ellilerin sonuna doğru yerine getirildi. O nedenle, *Politik Ekonominin Eleştirisine Katkı*'nın (1859) birinci kısmından önce yayınlanan çalışmaları, 1859'dan sonra yazdıklarından birçok noktalarda farklıdır, bunlarda öyle deyimler ve bütünüyle öyle tümceler vardır ki, sonraki yapıtlarındaki bakış açısından bahtsız ve düpedüz yanlış görünürler. Şimdi, şu açıktır ki, genel okur için düşünülmüş sıradan baskılarda, yazarın zihinsel gelişmesinin bir parçası olarak, bu daha önceki bakış açısının da yeri vardır, ve yazarın da okurların da bu daha eski yapıtların değiştirilmeden basılmasını istemeye hakları olduğu kuşkusuzdur. Ve benim de bunların bir tek sözcüğünü olsun değiştirmeyi aklımın ucundan bile geçirmemiş olmam gerekirdi.

Yeni bir baskı gerçekte özellikle işçiler arasında propaganda amacıyla yapılmışsa, bu başka bir şeydir. Böyle bir durumda Marx, elbette, 1849 tarihli eski metnini yeni bakış açısıyla uyumlu kılmak isteyecekti. Ve *bu baskı için* bütün temel noktalarda bu amaca

ulaşmak üzere gerekli olan bazı değişiklikleri ve eklemeleri yapmakla onun düşünüşüne uygun bir işi yerine getirdiğimden eminim. Bu nedenle, okura şimdiden söylüyorum: Bu, Marx'ın 1849'da yazdığı değil, ama 1891'de, yaklaşık olarak yazmış olacağı kitapçıktır. Asıl metin, ayrıca öyle çok sayıda dağıtılmıştır ki, bu, onu daha sonra tüm bir yayın içerisinde yeniden yayınlamama kadar, yeterli olacaktır.

Benim yaptığım değişikliklerin tümü bir tek nokta çevresinde toplanmaktadır. Asıl metne göre, işçi kapitaliste ücret karşılığında *emeğini* satar; şimdiki metne göre, emek *gücünü*. Bu değişiklik için bir açıklama yapmam gerekiyor. Buradaki sorunun basit bir söz hilesi olmadığını, ama tersine, tüm politik ekonominin en önemli noktalarından biri olduğunu görebilsinler diye, bu açıklamayı işçiler için yapmam gerekiyor. Ve, bu açıklamayı, en güç ekonomik çözümlemelerin kendilerine kolaylıkla anlatılabildiği eğitim görmemiş işçilerin, bu gibi karmaşık sorunları yaşamları boyunca hiç anlayamamış bizim kibirli "eğitimli insanlar"ımızdan nasıl çok daha üstün olduklarına kendilerini inandırabilsinler diye burjuvalar için yapmam gerekiyor.

Klasik politik ekonomi,[7] imalatçının işçiden satın aldığı ve karşılığını ödediği şeyin onun *emeği* olduğu yolundaki yaygın anlayışı, sınai pratikten devralmıştır. Bu anlayış imalatçının mesleki gereksinimlerine, muhasebe ve fiyat hesaplamalarına her bakımdan elverişliydi. Ama politik ekonomiye safça aktarılınca gerçekten şaşılacak derecede yanılgılar ve karı-

şıklıklar ortaya çıkarmıştır.

İktisat, bütün metaların fiyatlarının, bunlar arasında "emek" dediği metanın fiyatının da, sürekli bir biçimde değişmekte olduğunu; bunların çoğu kez doğrudan meta üretimiyle herhangi bir ilişkisi bulunmayan, dolayısıyla fiyatların, kural olarak, sırf rastlantıyla belirleniyormuş gibi göründüğü çok çeşitli koşullar sonucu yükselip düştüğü olgusunu gözlemlemektedir. Onun için, politik ekonominin, bir bilim olarak ortaya çıkar çıkmaz,[8] ilk görevlerinden biri, görünüşte metaların fiyatlarını yöneten bu rastlantının arkasına gizlenmiş olan, ve gerçekte bu rastlantının kendisini de yöneten yasayı araştırmak oldu. Bu dalgalanma ve titreşimlerin çevresinde döndüğü sabit merkez noktasını politik ekonomi, sürekli dalgalanma ve sallanma halinde bir yukarıya bir aşağıya giden meta fiyatlarının içinde aradı. Kısacası, fiyatları yönlendiren yasa olarak, metaların *değerini,* fiyatlardaki bütün dalgalanmaların onunla açıklandığı ve bütün bu dalgalanmaların sonunda gelip yüklendiği değeri bulmak için, meta *fiyatları*ndan hareket etti.

Klasik iktisat, böylece, bir metanın değerinin, onun içerdiği ve üretimi için zorunlu olan emek tarafından belirlendiğini buldu. Ama bu açıklamayla da yetindi. Biz de bu noktada şimdilik biraz durabiliriz. Ancak, yanlış anlamalardan kaçınmak için, okura bu açıklamanın şimdi artık tamamıyla yetersiz hale geldiğini anımsatacağım. Emeğin değer-yaratma niteliğini derinliğine inceleyen ilk kişi Marx'tı, ve o, bu incelemesiyle, görünürde ya da gerçekte, bir metanın

üretimi için gerekli olan her emeğin, bu metaya bütün koşullarda, harcanan emeğin niceliğine karşılık düşen büyüklükte bir değer katmadığını ortaya çıkardı. Bu yüzden, bugün, Ricardo gibi iktisatçılarla birlikte, sözün gelişine, bir metanın değerinin onun üretimi için gerekli emek tarafından belirlendiğini söylersek, biz bunu her söylediğimizde Marx'ın bu konudaki çekincelerini de içermiş olarak söylüyoruz demektir. Burada bu kadarı yeterlidir; daha fazlası Marx'ın *Politik Ekonominin Eleştirisine Katkı,* 1859, ve *Kapital*'in birinci cildinde bulunabilir.

Ama, iktisatçılar bunu, değerin emek tarafından belirlenişini, meta "emek"e uygular uygulamaz çelişkiden çelişkiye düştüler. "Emek"in değeri nasıl belirlenir? İçerdiği gerekli emek ile. Ama bir işçinin bir günlük, bir haftalık, bir aylık, bir yıllık emeği ne kadar emek içermektedir? Bir günlük, bir haftalık, bir aylık, bir yıllık emek. Bütün değerlerin ölçüsü emek ise, o zaman, "emeğin değeri"ni gerçekte yalnızca emek ile anlatabiliriz. Ama, biz yalnızca, bir saatlik emeğin değerinin bir saatlik emeğe eşit olduğunu biliyorsak, bir saatlik emeğin değeri üzerine kesinlikle hiçbir şey bilmiyoruz demektir. Bu bizi, sorunun çözümüne kılpayı bile yakın duruma getirmez; hep bir çember içinde döner dururuz.

Bu yüzden, klasik iktisat başka bir yol denedi. Şöyle dedi: Bir metanın değeri, o metanın üretim maliyetine eşittir. Ama emeğin üretim maliyeti nedir? Bu soruyu yanıtlamak için, iktisatçılar, mantığı biraz çarpıtmak zorundadırlar. Onlar, emeğin kendisinin,

yazık ki bulunamaz olan, üretim maliyetini araştırmak yerine, *işçi*nin üretim maliyetini araştırma yolunu tuttular. Ve, bu bulunabilir. İşçinin üretim maliyeti zamana ve duruma göre değişir, ama belirli bir toplum durumu, belirli bir yer ve belirli bir üretim dalı için, en azından oldukça dar sınırlar içinde, o da belirlidir. Bugün biz, nüfusun büyük ve sürekli çoğalan bir sınıfının, yalnızca, üretim araçları —aletler, makineler, hammaddeler ve geçim araçları— sahipleri adına ücret karşılığında çalışarak yaşayabildiği kapitalist üretimin egemenliği altında yaşıyoruz. Bu üretim tarzı temeli üzerinde, işçinin üretim maliyeti, onun çalışabilir yeterlilikte olması, çalışma yeterliliğini koruması, ve yaşlılık, hastalık ya da ölüm nedeniyle ayrılmasından sonra yerinin yeni bir işçi ile doldurulması —yani işçi sınıfının gereksenen sayılarda çoğalması— için ortalama olarak gerekli olan geçim araçları miktarından —ya da bunların para olarak fiyatından— oluşur. Bu geçim araçlarının para olarak fiyatı, varsayalım ki günde ortalama üç mark.

Öyleyse, işçimiz, kendisini çalıştıran kapitalistten günde üç marklık bir ücret almaktadır. Buna karşılık, kapitalist onu, diyelim günde oniki saat çalıştırmaktadır, ve hesap kabaca şöyle yapılır:

Varsayalım ki işçimiz —bir tesviyeci— bir günde tamamlayabileceği bir makine parçasını yapmak zorundadır. Hammadde —önceden gerekli biçimde hazırlanmış demir ve pirinç— yirmi marka malolmuştur. Buharlı makinenin kömür tüketimi, ve bu aynı makinenin, tornanın, ve işçimizin kullandığı öteki

aletlerin kullanımlarından doğan aşınma ve yıpranma payı, bir gün için bir marklık bir değeri göstermektedir. Bir günlük ücret, varsayımımıza göre üç marktır. Böylece, makine parçamız, hepsi içinde, yirmi-dört mark etmektedir. Ama kapitalist, buna karşılık müşterilerinden ortalama olarak yirmi-yedi mark alacağını hesaplamaktadır, yani kendi harcamasından üç mark daha fazlasını.

Peki, kapitalistin cebe indirdiği bu üç mark nereden geldi? Klasik iktisadın savına göre, metalar, ortalama olarak kendi değerlerine, yani onlarda içerilmiş gerekli emek miktarına karşılık düşen fiyatlara satılırlar. Öyleyse, makine parçamızın ortalama fiyatı —yirmi-yedi mark— kendi değerine, yani onda somutlaşmış emeğe eşit olacaktır. Ama bu yirmi-yedi markın yirmi-bir markı, tesviyecimiz işe başlamadan önce zaten varolan değerdi. Yirmi mark hammaddelerde, bir mark da iş sırasında tüketilen kömürde, ya da iş sürecinde kullanılmış olan ve bu değer tutarı kadar etkinliklerinde eksilme olan makinelerde ve aletlerde içeriliyordu. Geriye kalıyor hammaddenin değerine eklenmiş olan altı mark. Ama iktisatçılarımızın kendi varsayımlarına göre, bu altı mark, yalnızca, işçimizin hammaddeye kattığı emekten doğabilir. Böylece, onun oniki saatlik emeği altı marklık yeni bir değer yaratmıştır. Bu yüzden de, onun oniki saatlik emeği altı marka eşit olacaktır. Ve böylece biz, sonunda "emeğin değeri"nin ne olduğunu ortaya çıkarmış oluyoruz.

"Bir dakika!" diye feryat ediyor tesviyecimiz.

"Altı mark mı? Ama benim aldığım yalnızca üç mark! Patronum oniki saatlik emeğimin değerinin yalnızca üç mark olduğuna kutsal olan her şey üzerine yemin ediyor, altı mark istersem güler bana. Nasıl oluyor bu?"

Emeğimizin değeri karşısında önceleri kısır bir döngü içine giriyor idiysek, şimdi de iyice içinden çıkılmaz bir çelişkiye yakalanmış bulunuyoruz. Emeğin değerini aradık ve kullanabileceğimizden daha fazlasını bulduk. İşçi için, oniki saatlik emeğin değeri üç marktır; kapitalist için ise altı marktır ki, o bunun üçünü ücret olarak işçiye öder, üçünü de kendisi için cebe atar. Böylece, emeğin bir değil ama iki değeri olmalıydı, ve üstelik birbirinden tamamıyla farklı iki değeri!

Parayla ifade edilmiş değerleri emek zamanına indirgediğimiz anda çelişki daha da saçma bir hal almaktadır. Oniki saatlik çalışma süresince altı marklık yeni bir değer yaratılmıştır. Yani, altı saatte üç mark—işçinin oniki saatlik emek karşılığı aldığı toplam miktar. Oniki saatlik emek karşılığında, işçi, eş bir değer olarak, altı saatlik emek ürünü almaktadır. Demek ki, ya emeğin biri ötekinin iki katı büyüklüğünde olan iki değeri vardır, ya da oniki altıya eşittir! Her iki durumda da kusursuz bir saçmalığa varıyoruz.

Ne kadar evirip çevirsek de, emeğin satın alınmasından, satılmasından ve emeğin değerinden söz ettiğimiz sürece, bu çelişkiden kurtulmayı başaramayacağız. Ve iktisatçıların başına gelen de bu. Kla-

sik iktisadın sonuncu dalı, Ricardocu okul, asıl, bu çelişkinin çözümsüzlüğü yüzünden yıkılmıştı. Klasik iktisat bir çıkmaz içinde kalmıştı. Bu çıkmazdan çıkış yolunu bulan kişi Karl Marx oldu.

İktisatçıların, "emek"in üretim maliyeti olarak dikkate aldıkları şey, emeğin değil, ama canlı işçinin kendisinin üretim maliyetiydi. Ve bu işçinin kapitaliste sattığı şey emeği değildi. "Onun emeği işe fiilen başladığı andan itibaren", diyor Marx, "artık kendisine ait olmaktan çıkmıştır; bu nedenle de, artık bu emek onun tarafından satılamaz."* O en çok, *gelecekteki* emeğini satabilir, yani, belirli miktarda bir işi belirli bir süre içinde yerine getirmeyi üstlenebilir. Böyle yapmakla, o yine de emek satmış olmaz (ki bu emeğin önce harcanmış olması gerekirdi), ama belirli bir zaman için (günlük iş durumunda) ya da belirli bir üretim için (parça başına iş durumunda) emek gücünü belirli bir ücret karşılığında kapitalistin kullanımına koyar: O *emek gücü*nü kiraya verir ya da satar. Ama bu emek gücü işçinin kendisiyle iç içedir ve ondan ayrılamaz. Onun üretim maliyeti, böylece, işçinin üretim maliyeti ile aynı anlama gelir; iktisatçıların emeğin üretim maliyeti dedikleri şey, gerçekte işçinin ve aynı zamanda onun emek gücünün üretim maliyetidir. Ve böylece biz, emek gücünün üretim maliyetinden geriye giderek emek gücünün *değer*ine varabilir, ve Marx'ın emek gücü alım ve satımı konusundaki bölümde (*Kapital,* Band IV, 3) yaptığı gibi,

* K. Marx, *Capital,* Vol. I, Moscow, 1965, p. 537.—*Ed.*

kendine özgü bir nitelikteki emek gücünün üretimi için zorunlu olan, toplumsal bakımdan gerekli emek miktarını belirleyebiliriz.

Şimdi, işçi emek gücünü kapitaliste sattıktan, yani daha önceden üzerinde anlaşılmış bir ücret —günlük ya da parça başına ücret— karşılığı olarak onu kapitalistin kullanımına koyduktan sonra ne olur? Kapitalist, işçiyi iş için gerekli her şeyin (kömür, boya vb.), aletlerin, makinelerin işe hazır durumda bulunduğu atelye ya da fabrikasına götürür. Burada işçi ağır ve sıkıcı bir işte çalışmaya başlar. Günlük ücreti, daha önce varsaydığımız gibi, üç mark olsun—bu ücreti günlük ücret ya da parça başına ücret olarak kazanıyor olması, bu ilişkide herhangi bir fark yaratmaz. Burada yine, işçinin işlenen hammaddelere kendi emeğiyle oniki saatte altı marklık yeni bir değer kattığını varsayıyoruz ki, bu yeni değeri kapitalist, yapımı tamamlanmış parçanın satışıyla paraya çevirir. Kapitalist bu paradan işçiye üç markını öder; öteki üç markı da kendisi için alıkoyar. Şimdi, işçi oniki saatte altı marklık bir değer yaratıyorsa, bu durumda altı saatte üç marklık bir değer yaratır. Bu yüzden, kapitalist için altı saat çalıştığı zaman, ücret olarak aldığı üç markın karşılığını o zaten kapitaliste ödemiş olmaktadır. Altı saatlik çalışmadan sonra her ikisinin de bir fenik bile birbirlerine borçlu durumları kalmamaktadır.

"Bir dakika!" diye şimdi de kapitalist feryat ediyor. "Ben işçiyi tüm bir gün için, oniki saatliğine tuttum. Oysa altı saat yarım günden ibarettir. Öteki altı

saat de doluncaya kadar çalışma sürmelidir. Ancak o zaman ödeşmiş olacağız." Ve, gerçekte, işçi "gönüllü olarak" girdiği, altı iş saatine malolan bir emek ürünü için oniki saat boyunca çalışmayı üstlendiği anlaşmaya uymak zorundadır.

Parça başına ücretle çalışmada da durum tamamıyla aynıdır. Varsayalım ki, işçimiz oniki saatte bir metadan oniki parça yapıyor. Bunların her biri hammadde ve aşınma payı olarak iki marka malolmakta ve iki-buçuk marka satılmaktadır. Öyleyse, önceki aynı varsayımlara göre, kapitalist, işçiye parça başına yirmi-beş fenik verecektir; bu, oniki parça için toplam üç marktır ki, bunu elde etmek için işçi oniki saat çalışmak zorunluluğundadır. Oniki parçanın satışından kapitalist otuz mark alır. Bundan hammaddeler ve yıpranma payı olarak yirmi-dört mark düşüldüğünde altı mark kalır ki, bunun üç markını ücret olarak işçiye öder, üç markını da cebe indirir. Tıpkı deminkinde olduğu gibi. Burada, yine, işçi altı saat kendisi için, yani, ücretini karşılamak için (oniki saatin her birinde yarım saat), altı saat de kapitalist için çalışır.

En iyi iktisatçıların, "emeğin" değerinden yola çıktıkları sürece, üstesinden gelemedikleri sorun, onun yerine "emek *gücü*"nün değerinden yola çıktığımız anda ortadan kalkar. Günümüz kapitalist toplumunda, emek gücü bir metadır, bütün ötekiler gibi bir metadır, ama yine de, tamamıyla kendine özgü bir meta. Yani, o, değer yaratan bir güç, bir değer kaynağı, ve, gerçekte, uygun bir biçimde ele alındığında,

kendisinin sahip olduğundan daha çoğunu yaratan bir değer kaynağı olmanın kendine özgü doğasına sahiptir. Üretimin şimdiki durumunda, insanın emek gücü, bir günde, kendisinin sahip olduğundan ve kendisinin maliyetinden daha büyük bir değer yaratmakla kalmaz; günlük üretiminin günlük maliyetini aşan bu fazlası, her yeni bilimsel buluşla, her yeni teknik icatla birlikte artar; ve bu nedenle işgününün, işçinin günlük ücretinin karşılığını üretmek için çalıştığı bölümü azalır; dolayısıyla, öte yandan, işgününün, işçinin karşılığı ödenmeksizin emeğini kapitaliste *hibe* etmek zorunda olduğu bölümü artar.

Ve, günümüz toplumunun tüm ekonomik yapısı budur: Bütün değerleri üreten yalnız bu işçi sınıfıdır. Çünkü değer, emeğin bir başka anlatımından başka bir şey değildir, ve bu deyimle, günümüz kapitalist toplumunda belirli bir metada içerilmiş toplumsal bakımdan gerekli emek miktarı belirtilmektedir. Ama, işçiler tarafından üretilen bu değerler, işçilere ait değildir. Bunlar, hammaddelerin, makinelerin, aletlerin, ve işçi sınıfının emek gücünü satın almalarına bu olanağı veren ihtiyat fonlarının sahiplerine aittir. Bu yüzden, işçi sınıfının ürettiği tüm ürünler yığınından kendisine kalan, bu yığının yalnızca bir bölümüdür. Ve demin gördüğümüz gibi, kapitalist sınıfın kendisi için alıkoyduğu ve en fazla toprak sahipleri sınıfıyla bölüşmek zorunda olduğu öteki bölüm, her yeni buluş ve icatla daha da büyür, buna karşılık işçi sınıfının payına düşen bölüm (kişi başına hesaplandığında) ya çok yavaş ve önemsiz bir artış gösterir, ya da

hiç artmaz ve belirli koşullar altında azalabilir de.

Ama durmadan artan bir hızla biri ötekinin yerini alan bu buluşlar ve icatlar, insan emeğinin günden güne, daha önce hiç görülmemiş ölçüde artan bu verimliliği, ensonu, bugünkü kapitalist ekonomiyi ortadan kaldıracak bir çelişkiye yol açar. Bir yanda sınırsız büyüklükte zenginlikler ve alıcıların başa çıkamadığı bir ürün fazlası; öte yanda, toplumun proleterleşmiş, ücretli-işçiler haline gelmiş, ve tam da bu yüzden, bu ürün fazlasını kendilerine maletme gücünden yoksun düşürülmüş büyük yığınları. Toplumun aşırı derecede zengin küçük bir sınıf ile mülksüz geniş bir ücretli-işçiler sınıfına bölünmesi, o toplumun, üyelerinin büyük çoğunluğu aşırı yoksulluktan çok az korunmuş ya da hiç korunmamış durumda iken, kendi ürettiği aşırı bolluğun ağırlığı altında boğulmasıyla sonuçlanır. Bu durum, her gün daha saçma, daha gereksiz olmaktadır. Bu duruma son verilmelidir ve son verilebilir. Bugünkü sınıf farklılıklarının ortadan kalkmış olacağı ve —belki bazı yoksunluklar içeren, ama herhalde moral bakımdan büyük değeri olan kısa bir geçiş döneminden sonra— toplumun bütün üyelerinin şimdiden varolan muazzam üretken güçlerinin planlı olarak kullanılması ve büyütülmesi sayesinde, ve herkes için eşit ve zorunlu çalışma ile birlikte, varolma, yaşamdan zevk alma, tüm bedensel ve zihinsel yetenekleri geliştirme ve seferber etme araçlarını herkesin eşit bir ölçüde ve durmadan-artan bir bolluk içinde hazır bulabileceği yeni bir toplumsal düzen olanaklıdır. Öyle ki, işçiler bu

yeni toplumsal düzeni fethetmek için gitgide daha kararlı hale geldiklerini yarın, 1 Mayıs'ta ve pazar günü 3 Mayıs'ta[9] okyanusun her iki yanında kanıtlamış olacaklardır.

Londra, 30 Nisan 1891 *Friedrich Engels*

Vorwäst'in[10] 13 Mayıs 1891 günlü sayısına ek olarak, ve şu kitapçık içinde yayınlandı: K. Marx: *Lohnarbeit und Kapital*, Berlin, 1891.

ÜCRETLİ EMEK VE SERMAYE[11]

Değişik çevreler tarafından biz bugünkü sınıf savaşımlarının ve ulusal savaşımların maddi temelini oluşturan *ekonomik ilişkileri* ortaya koymamış olmakla kınanmışızdır. Biz bu ilişkilere, bile bile, yalnızca politik çatışmalarda kendilerini dolaysız bir biçimde öne çıkardıkları yerde değindik.

Nedeni, her şeyden önce, sınıf savaşımını tarihin akışı içinde izlemek, elde hazır olan ve her gün yeni olarak ortaya çıkan tarihsel malzeme aracıyla, Şubat ve Mart'ın[12] çelikleştirdiği işçi sınıfının boyun eğdirilmesiyle, eşzamanlı olarak karşıtlarının —Fransa'da burjuva cumhuriyetçilerin ve kıta Avrupa'sının her yerinde feodal mutlakiyete karşı savaşmış olan burjuva ve köylü sınıfların— da yenilgiye uğradığını; Fransa'da "saygın cumhuriyet"in zaferinin aynı zamanda Şubat Devrimine kahramanca bağımsızlık savaşlarıyla karşılık vermiş olan ulusların da yıkılışı

olduğunu; sonunda, Avrupa'nın, devrimci işçilerin yenilgisiyle yeniden eski çifte köleliğine, *İngiliz-Rus* köleliğine sürüklendiğini deneysel olarak tanıtlamaktı. Paris'teki Haziran savaşı, Viyana'nın düşüşü, Berlin'in Kasım 1848 trajikomedisi, Polonya, İtalya ve Macaristan'ın ümitsiz çabaları, boyun eğdirilmiş İrlanda'nın açlıktan kırılması—bunlar, burjuvazi ile işçi sınıfı arasındaki Avrupa sınıf savaşımının karakteristiği olan ve, hedefi sınıf savaşımından ne kadar uzak görünürse görünsün her devrimci ayaklanmanın, devrimci işçi sınıfı zafere ulaşıncaya kadar başarısızlıkla sonuçlanmak zorunda olduğunu, her toplumsal reformun, proleter devrim ile feodal karşıdevrim bir *dünya savaşı* halinde boy ölçüşünceye kadar bir ütopya olarak kalacağını bize tanıtlama olanağını vermiş olan başlıca etmenlerdi. Sununumuzda, gerçekte olduğu gibi, *Belçika* ve *İsviçre,* biri burjuva monarşinin örnek devleti, öteki burjuva cumhuriyetin örnek devleti olarak, her ikisi de kendilerinin Avrupa devriminden olduğu kadar sınıf savaşımından da bağımsız olduklarını sanan, büyük tarihsel tablo içinde karikatüre yakın trajikomik türden bir görüntü veren devletlerdi.

Okurlarımız, 1848'de sınıf savaşımının çok büyük siyasal biçimler içinde geliştiğini görmüş olduklarına göre, şimdi, üzerinde işçilerin köleliğinin yanısıra burjuvazinin varlığının ve sınıf egemenliğinin kurulduğu ekonomik ilişkilerle daha yakından ilgilenmenin zamanı gelmiştir.

Konuyu üç geniş bölüm içinde sunacağız: 1) *üc-*

*retli emek ile sermaye*nin ilişkisi, işçinin köleliği, kapitalistin egemenliği; 2) *bugünkü sistem altında burjuva orta sınıfların ve köylü mülkünün kaçınılmaz yıkılışı;* 3) *çeşitli Avrupalı ulusların burjuva sınıflarının,* dünya pazarının despotu —*İngiltere*— tarafından *ticari boyunduruk altına alınması ve sömürülmesi.*

Sunumumuzu olanaklı olabildiğince yalın, herkesin anlayabileceği biçimde yapmaya çalışacağız ve politik ekonominin en ilkel kavramlarının bile önceden bilindiğini varsaymayacağız. İşçiler için anlaşılabilir olmayı istiyoruz. Zaten Almanya'da en basit ekonomik ilişkilere bakış konusunda, mevcut durumun icazetli savunucularından, parçalara ayrılmış olan Almanya'da prenslerden de bol olan *sosyalist kerametçilere* ve *değeri anlaşılmamış politik dehalara* varıncaya kadar herkeste, olağanüstü cehalet ve fikir karışıklığı hüküm sürmektedir.

Bu yüzden, şimdi, ilk soruyu ele alalım:

Ücret nedir? Nasıl belirlenmektedir?

İşçilere, "ücretiniz ne kadar?" diye sorulsaydı, soruyu biri, "patronumdan günde bir mark alıyorum", öteki "iki mark alıyorum" vb. biçiminde yanıtlayacaktı. Ait oldukları farklı işkollarına göre, işin belirli bir parçasının yapılması, örneğin, bir yardalık keten kumaşın dokunması, ya da bir sayfalık yazının dizilmesi karşılığında her biri kendi patronundan aldığı farklı para tutarından söz edecekti. Yanıtlarının

çeşitliliğine karşın, onlar bir noktada anlaşacaklardır: ücret, belirli bir emek zamanı karşılığında, ya da belirli bir işin yerine getirilmesi karşılığında kapitalist tarafından ödenen para tutarıdır.

Kapitalist, bu yüzden, para ile onların emeğini *satın alır* görünür. Onlar da kapitaliste para karşılığında emeklerini *satarlar*. Ama bu yalnızca görünüştür. Gerçekte, onların para karşılığında kapitaliste sattıkları şey, emek *güç*leridir. Kapitalist bu emek gücünü bir günlüğüne, bir haftalığına, bir aylığına vb. satın alır. Sonra da, satın aldığı bu emek gücünü, işçileri koşula bağlanmış bir süre için çalıştırarak kullanır. Bunun yerine, kapitalist, işçilerin emek gücünü satın aldığı aynı parayla, örneğin iki marka, iki libre şeker, ya da belirli bir miktarda herhangi bir başka meta satın alabilirdi. İki libre şeker satın aldığı bu iki mark, iki libre şekerin *fiyatı*dır. Emek gücünün oniki saatlik kullanımını satın aldığı bu iki mark, oniki saatlik emeğin fiyatıdır. O nedenle, emek gücü, şekerden ne bir derece fazla ne de bir derece eksik, bir metadır. Biri saatle ölçülür, öteki teraziyle.

İşçiler kendi metalarını, yani emek gücünü, kapitalistin metası ile, yani para ile değişirler, ve bu değişim belirli bir oranda olur. Emek gücünün şu kadar paraya şu kadar bir süre için kullanılması. Oniki saatlik dokuma karşılığında iki mark. Ve, bu iki mark, iki mark karşılığında satın alabildiğim bütün öteki metaları da ifade etmez mi? Dolayısıyla, gerçekte işçi kendi metasını, yani emek gücünü, her türden başka metalar karşılığında ve bunu belirli bir oranda de-

değişmiştir. Kapitalist ona iki mark vermekle, günlük emeği karşılığında değişebildiği şu kadar yiyecek, şu kadar giyecek, ya da şu kadar yakacak, ışık vb. vermiştir. Bundan dolayı, bu iki mark, emek gücünün öteki metalarla değişilme oranını, emek gücünün *değişim değerini* ifade eder. Bir metanın *para* ile hesaplanan değişim değeri, onun *fiyatı* denilen şeydir. *Ücret,* yalnızca alışılmış bir biçimde *emeğin fiyatı* denilen emek gücünün fiyatına, insan etinden ve kanından başka bir gizi bulunmayan bu kendine özgü metanın fiyatına verilen özel bir addır.

Herhangi bir işçiyi, diyelim, bir dokumacıyı alalım. Kapitalist ona dokuma tezgahını ve ipliği sağlar. Dokumacı işi yapar; iplik beze dönüşmüştür. Kapitalist elde ettiği bezi alır, diyelim, yirmi marka satar. Bu durumda, dokumacının ücreti, bezin, yirmi markın, kendi emeğinin ürününün bir *bölümü* müdür? Asla. Dokumacı, bezin satılmasından çok önce, belki bezin dokunması bitmeden de önce ücretini almıştır. Demek ki, kapitalist bu ücreti bezin satışından elde edeceği parayla değil, önceden biriktirdiği parayla öder. Patronu tarafından sağlanan dokuma tezgahı ve iplik nasıl dokumacının ürünü değilse, dokumacının kendi metası ile, yani emek gücü ile değişerek aldığı metalar da tıpkı öyledir. Olabilir ki, patronu bezi için hiç alıcı bulamaz. Olabilir ki, bezin satışından ücretin tutarını bile çıkaramaz. Olabilir ki, dokumacının ücretiyle karşılaştırıldığında bezi çok daha kârlı bir biçimde satmaktadır. Bütün bunların dokumacıyla hiçbir ilgisi yoktur. Kapitalist, hazır eldeki servetinin,

sermayesinin bir bölümüyle dokumacının emek gücünü satın alır, tıpkı servetinin öteki bölümüyle hammaddeyi —ipliği— ve iş aracını —dokuma tezgahını— satın aldığı gibi. Bunları satın aldıktan sonra, ki bu satın alınanlar bezin üretimi için gerekli olan emek gücünü de kapsar, yalnızca *kendisine ait olan hammaddeler ve iş araçları* ile üretim yapar. Çünkü artık iş araçları, üründe ya da ürünün fiyatında dokuma tezgahı kadar küçük bir paya sahip olan bizim hünerli dokumacımızı da yeterince içermektedir.

O halde, ücret, işçinin, kendisi tarafından üretilen metadaki payı değildir. Ücret, kapitalistin onlarla kendisi için üretken emek gücünün belirli bir miktarını satın aldığı, önceden varolan metaların bir bölümüdür.

Demek ki, emek gücü, ona sahip olanın, ücretli-işçinin, sermayeye sattığı bir metadır. Ücretli-işçi niye emek gücünü satar? Yaşamak için.

Ama, emek gücünün ortaya konması, emek, işçinin kendi yaşam-etkinliği, onun kendi yaşamının bildirimidir. Ve, işçinin, gerekli *geçim araçları*nı elde etmek için bir başkasına sattığı bu *yaşam-etkinliği*dir. Bu yüzden, onun yaşam-etkinliği kendisi için bir varolabilme aracından başka bir şey değildir. O, yaşamak için çalışır. Onun gözünde, emeği, yaşamının bir parçası değil, daha çok, yaşamının bir özverisidir. Bir başkasına devrettiği bir metadır. Bundan dolayı da, etkinliğinin ürünü, onun etkinliğinin amacı değildir. Kendisi için ürettiği şey, dokuduğu ipek değildir, madenden çıkardığı altın değildir, yaptığı saray değildir.

Kendisi için ürettiği şey, *ücret*tir, ve ipek, altın, saray onun gözünde belirli bir miktar geçim aracına, belki pamuklu bir cekete, bir miktar bakır paraya, bodrum katında kiralık bir odaya dönüşür. Ve, oniki saat süresince dokuyan, iplik eğiren, sondaj aleti kullanan, torna çeken, yapı yapan, kürek sallayan, taş kıran, yük taşıyan, vb. işçi, bu oniki saatlik dokumacılığı, iplik eğirmeyi, sondaj aleti kullanmayı, yapı yapmayı, kürek sallamayı, taş kırmayı, kendi yaşamının bir bildirimi, yaşamak olarak mı görür? Tam tersine, onun için yaşam bu etkinliğin sona erdiği yerde, sofrada, kahvede, yatakta başlar. Öte yandan, bu oniki saatlik emek, onun için dokuma, iplik eğirme, sondaj aleti kullanma vb. olarak değil, ancak kendisini sofraya, kahveye, yatağa götüren *kazanç* olarak anlam taşır. İpek böceği, kozasını varlığını bir tırtıl olarak sürdürmek için örseydi, tam bir ücretli-işçi olurdu. Emek gücü her zaman bir *meta* olmamıştır. Emek, her zaman ücretli emek, yani, *özgür emek* olmamıştır. *Köle,* emek gücünü köle sahibine satmıyordu, öküzün hizmetini köylüye satmaması gibi. Köle, sahibine, emek gücüyle birlikte bir kez ve tümden satılır. O, bir efendinin elinden ötekine geçebilen bir metadır. Kölenin *kendisi* bir metadır, ama emek gücü *kendi* metası değildir. *Serf,* emek gücünün yalnızca bir bölümünü satar. Toprak sahibinden bir ücret almaz; daha doğrusu, toprak sahibi ondan haraç alır.

Serf, toprağa aittir ve ondan elde ettiği ürünleri toprağın sahibine teslim eder. Öte yandan, *özgür emekçi* kendisini satar, ve öyle ki, kendisini parça

parça satar. Yaşamının sekiz, on, oniki, onbeş saatini her gün açık artırmada en yüksek teklif verene, hammaddelerin, iş aletlerinin ve geçim araçlarının sahibine, yani, kapitaliste satar. İşçi ne bir efendiye ne de toprağa aittir, ama onun günlük yaşamının sekiz, on, oniki, onbeş saati bunu satın alana aittir. İşçi, kendisini kiralayan kapitalisti istediği zaman bırakır, kapitalist de işçiyi, artık onun sırtından kâr elde etmediğine, ya da beklediği kârı elde etmediğine karar verdiği anda bırakır. Ama, biricik geçim kaynağı kendi emek gücünün satımı olan işçi, kendi varoluşundan vazgeçmeksizin, *tüm alıcılar sınıfını, yani kapitalist sınıfı* terk edemez. İşçi şu ya da bu kapitaliste değil, *kapitalist sınıfa* aittir, ve üstelik, kendisini satmak, yani kapitalist sınıf içinde bir alıcı bulmak kendi sorunudur.

Şimdi, sermaye ile ücretli emek arasındaki ilişkileri daha yakından ele almadan önce, ücretin belirlenmesinde önem taşıyan en genel ilişkileri kısaca açıklayacağız.

Ücret, görmüş olduğumuz gibi, belirli bir metanın, emek gücünün *fiyatı*dır. Bu yüzden, *ücret,* bütün öteki metaların fiyatını belirleyen aynı yasalar tarafından belirlenmektedir. O halde, soru, *bir metanın fiyatı nasıl belirlenir?* sorusudur.

Bir metanın fiyatını belirleyen nedir?

Bunu belirleyen, alıcılarla satıcılar arasındaki re-

kabet, yani arz ile talep arasındaki ilişkidir. Bir metanın fiyatını belirleyen rekabet *üç-yanlı*dır.

Aynı meta çeşitli satıcılar tarafından piyasaya sunulur. Aynı nitelikteki malları en ucuza satan, ötekileri piyasadan safdışı edeceğine ve kendisinin en büyük satışı yapacağına kesin gözüyle bakar. Bu yüzden, satıcılar karşılıklı olarak birbirleri arasında sürüm için, pazar için çekişirler. Her biri satmak, olabildiğince çok satmak ve olabilirse, öteki satıcıları safdışı bırakarak yalnız kendisi satmak ister. Bu nedenle, biri ötekine göre daha ucuza satar. Dolayısıyla, *satıcılar arasında,* piyasaya sürdükleri *metaların* fiyatını *aşağıya bastıran* bir *rekabet* ortaya çıkar.

Ama bir de *alıcılar arasında rekabet* ortaya çıkar ki, bu da tersine, piyasaya sürülen metaların fiyatında *yükselmeye neden olur.*

Sonunda, *alıcılar ile satıcılar arasında rekabet* ortaya çıkar; alıcı olabildiğince ucuza almak, satıcı olabildiğince pahalıya satmak ister. Alıcılar ile satıcılar arasındaki bu rekabetin sonucu, rekabetin demin sözü edilen iki yanının nasıl bir ilişki içinde olduklarına, yani, rekabetin alıcılar ordusunda mı yoksa satıcılar ordusunda mı daha güçlü olduğuna bağlı olacaktır. Sanayi bu iki orduyu karşı karşıya getirir, ki bunların her biri yine kendi safları içinde, kendi birlikleri arasında bir muharebe yürütürler. Birlikleri arasında en az çarpışma olan ordu, hasım orduya karşı zafer kazanır.

Pazarda 100 balya pamuk, ve aynı zamanda, 1.000 balya pamuk için alıcı bulunduğunu varsaya-

lım. Bu durumda, demek ki, talep arzdan on kat daha büyüktür. Her biri kendisi için bir balya, ve olabilirse hepsini almak isteyen alıcılar arasındaki rekabet çok çetin olacaktır. Bu örnek, keyfi bir varsayım değildir. Ticaret tarihinde, aralarında birlik oluşturmuş birkaç kapitalistin, değil öyle yüz balya, ama dünyanın bütün pamuk stoklarını satın almaya kalkıştıkları, pamuk ürününün yetersiz olduğu dönemler yaşandı. Bu nedenle, verilen örnekte, bir alıcı her bir pamuk balyası için göreli olarak daha yüksek bir fiyat teklif ederek ötekini piyasadan uzaklaştırmaya çaba gösterecektir. Hasım ordu birliklerinin kendi aralarında çok zorlu bir kavgaya girdiklerini gören ve ellerindeki yüz balyanın tümünün satılacağından kesinlikle emin bulunan pamuk satıcıları, hasımlarımn fiyatları yukarıya zorlamak için birbirleriyle rekabete giriştikleri bir anda, kendi aralarında kavga etmemeye ve fiyatları düşürmemeye dikkat edeceklerdir. Bu yüzden, satıcılar ordusu içine ansızın bir barış çöker. Alıcıların karşısında tek bir kişi gibi dururlar, kollarını filozofça kavuştururlar, ve en inatçı ve istekli alıcıların bile fiyat tekliflerinin kesin sınırları olmaması durumunda, onların da isteklerinin sınırı olmaz.

Bu yüzden, bir metanın arzı ona olan talepten daha az olursa, o zaman satıcılar arasında rekabet ya çok önemsizdir ya da hiç ortaya çıkmaz. Bu rekabetin azalması oranında alıcılar arasındaki rekabet kızışır. Sonuç, meta fiyatlarında az ya da çok önemli bir artıştır.

Bunun tersi durumun, tersi bir sonuçla daha sık

ortaya çıktığı bilinmektedir. Arzın talep üzerinde önemli bir artış göstermesi; satıcılar arasında ümitsiz bir rekabet; alıcılardan yoksunluk; malların gülünç derecede fiyatlarla satılması.

Ama fiyatların bir yükselip bir düşmesinin anlamı nedir; yüksek fiyatın, düşük fiyatın anlamı nedir? Bir kum tanesi mikroskopla bakıldığında yüksektir, ve bir kule bir dağ ile karşılaştırıldığında alçaktır. Ve, fiyatı arz ile talep arasındaki ilişki belirliyorsa, arz ile talep arasındaki ilişkiyi belirleyen nedir?

Soruyu karşılaştığımız ilk burjuvaya yöneltelim. Bir an bile düşünmeyecek, aynı Büyük İskender gibi, bu metafizik düğümü bir kılıç darbesiyle çözecektir. Sattığım malların üretimi bana 100 marka malolursa, diyecektir bize, ve ben bu malların satışından —tabii bir yıl içinde— 110 mark elime geçerse, o zaman bu sağlıklı, dürüst, meşru bir kazançtır. Ama, buna karşılık 120 ya da 130 mark elime geçerse, bu yüksek bir kazançtır; ve elime geçen 200 markı bulursa, bu olağanüstü, müthiş bir kazanç olur. Şu halde, burjuvaya kazancının *ölçüsü* görevini gören nedir? metasının *üretim maliyeti*. Bu meta karşılığında, üretimi daha ucuza malolmuş bir miktar başka meta alırsa, zarar etmiş olur. Kendi metası karşılığında, daha pahalıya üretilmiş bir miktar başka meta alırsa, kâr etmiş olur. Ve, kazancın yükselmesini ya da düşmesini, kendi metasının değişim değerinin sıfır göstergesinin —yani *üretim maliyeti*nin— ne kadar üstünde ya da altında bulunduğuna göre hesap eder.

Böylece, arz ile talebin değişen ilişkisinin nasıl

fiyatların bir yükselip bir düşmesine, bir an yüksek bir an düşük fiyatlara neden olduğunu görmüş bulunuyoruz. Bir metanın fiyatı arzın yetersizliği ya da talebin orantısız artışı nedeniyle önemli bir yükselme gösterirse, bir başka metanın fiyatı buna orantılı olarak mutlaka düşmüş olmalıdır, çünkü bir metanın fiyatı, o metanın başka metalarla değişiminde belirlenmiş oranının para olarak ifadesinden başka bir şey değildir. Örneğin, bir yarda ipekli kumaşın fiyatı beş marktan altı marka çıkarsa, gümüşün değeri ipekli kumaşa oranla düşmüş olur ve bunun gibi eski fiyatlarında kalmış olan bütün öteki metaların değerleri ipekliye oranla düşmüş olur. Aynı miktarda ipekli kumaş almak için, karşılığında, bu metalardan [eskisine göre—*ç.*] daha fazla miktarda vermek gerekir. Peki, bir metada fiyat artışının sonucu nė olacaktır? Bir sermaye yığılımı yıldızı parlayan bu sanayi dalına yönelecek ve sermayenin kabul gören bu sanayi alanına akışı, bu sanayi dalı normal kâr getirir bir düzeye ininceye dek ya da, daha doğrusu, ürünlerinin fiyatı, aşırı-üretim nedeniyle, üretim maliyetinin altına düşünceye dek sürecektir.

Bunun tersine, bir metanın fiyatı o metanın üretim maliyetinin altına düşerse, sermaye bu metanın üretiminden çekilecektir. Sermayenin bu kaçışına koşut olarak, modası geçmiş ve bu yüzden de yok olması kaçınılmaz bir sanayi dalı olma durumu dışında, böyle bir metanın üretimi, yani arzı, talebi karşılayıncaya dek, ve sonuç olarak, fiyatı yeniden üretim maliyetiyle aynı düzeye gelinceye dek ya da, daha doğ-

rusu, arz talebin altına düşünceye dek, yani fiyatı yeniden üretim maliyetinin üstüne çıkıncaya dek, azalmasını sürdürecektir, *çünkü bir metanın geçerli fiyatı, her zaman, üretim maliyetinin ya üstünde ya da altındadır*.

Sermayenin sürekli olarak nasıl göç ettiğini, bir sanayi alanından ötekine gidip geldiğini görüyoruz. Yüksek fiyatlar dışardan gereğinden çok büyük bir göç almaya ve düşük fiyatlar gereğinden çok büyük bir göçe neden olur.

Bir başka bakış açısından, yalnız arzı değil, aynı zamanda talebi de üretim maliyetinin belirlediğini gösterebilirdik. Ama bu bizi konumuzdan çok uzağa götürürdü.

Arz ve talep dalgalanmasının bir metanın fiyatını sürekli olarak nasıl yeniden üretim maliyetine getirdiğini görmüş bulunuyoruz. *Bir metanın gerçek fiyatı, gerçekten, her zaman üretim maliyetinin üstünde ya da altındadır; ama yükseliş ve düşüş karşılıklı olarak birbirini dengeler,* ki belirli bir zaman dilimi içinde sanayinin kabarıp alçalması birlikte alındığında, metalar birbirleriyle üretim maliyetlerine uygun olarak değişilirler ve bu yüzden de fiyatları üretim maliyetleri tarafından belirlenir.

Bu, fiyatın üretim maliyeti tarafından belirlenişi, iktisatçıların anladıkları anlamda anlaşılmamalıdır. İktisatçılar, metaların *ortalama fiyatı*nın üretim maliyetine eşit olduğunu, bunun bir *yasa* olduğunu söylerler. Yükselmenin alçalmayla ve alçalmanın yükselmeyle dengelendiği anarşik hareketi bir rastlantı

olarak kabul ederler. Öyle olsaydı, başka iktisatçılar tarafından da gerçekten yapıldığı gibi, dalgalanmaları yasa, üretim maliyeti tarafından belirlenmeyi rastlantı kabul etmek de aynı ölçüde doğru olurdu. Ama daha yakından bakıldığında görülür ki, kendileriyle birlikte en korkunç yıkımları getiren ve burjuva toplumunu depremler gibi temellerinden sarsan yalnızca bu dalgalanmalardır—yalnızca bu dalgalanmalar içindedir ki, fiyatlar üretim maliyeti tarafından belirlenir. Topyekûn bu düzensizlik hareketi onun düzenidir. Bu sınai anarşinin akışı içinde, bir döngü halindeki bu hareketin içinde, rekabet, denilebilirse, bir aşırılığı bir başka aşırılıkla giderir.

Bu nedenle, görüyoruz ki, bir metanın fiyatı kendi üretim maliyeti tarafından o tarzda belirlenir ki, bu metanın fiyatının kendi üretim maliyetinin üstüne çıktığı dönemler, üretim maliyetinin altına düştüğü dönemlerle dengelenir, ve tersine [düşüş dönemleri de çıkış dönemleriyle dengelenir—ç.]. Bu, elbette, tek bir sanayi ürünü için değil, ancak, sanayi dallarının tümü için geçerlidir. Bu nedenle de, bu, tek bir sanayici için değil, ancak, sanayiciler sınıfının tümü için geçerlidir.

Fiyatın üretim maliyeti tarafından belirlenmesi, fiyatın bir metanın imalatı için gerekli olan emek zamanı tarafından belirlenmesine karşılık düşer, çünkü üretim maliyeti, 1) hammaddelerden, aletlerin yıpranma payından, yani, belirli miktarda bir işgününe malolmuş ve, bu nedenle, belirli bir emek zamanını gösteren sanayi ürünleri üretiminden ve, 2) ölçüsü, kesin-

likle, zaman olan doğrudan doğruya emekten oluşur.

İşte, genel olarak metaların fiyatını düzenleyen aynı genel yasalar, doğal olarak, aynı zamanda *ücreti,* yani *emeğin fiyatını* da düzenlerler.

Ücret, arz ile talep arasındaki ilişkiye göre, emek gücünün alıcıları, kapitalistler ile emek gücünün satıcıları, işçiler arasındaki rekabetin aldığı biçime göre yükselecek ve düşecektir. Ücretteki dalgalanmalar genel olarak metaların fiyatlarındaki dalgalanmalara karşılık düşer. *Bununla birlikte, bu dalgalanmalar içerisinde, emeğin fiyatı üretim maliyeti tarafından, bu metanın —emek gücünün— üretimi için gerekli olan emek zamanı tarafından belirlenecektir.*

Öyleyse, emek gücünün üretim maliyeti nedir?

Bu, işçinin bir işçi olarak yaşamını sürdürmenin ve onu bir işçi durumunda geliştirmenin gerektirdiği maliyettir.

Bu yüzden, herhangi bir işin gereksindiği eğitim dönemi ne kadar kısa süreli olursa, işçinin üretim maliyeti o kadar küçük ve emeğinin fiyatı, ücreti o kadar aşağı derecede olur. Çıraklık döneminin hemen hemen hiç gerekli olmadığı ve işçinin sırf bedensel varlığının yeterli olduğu sanayi dallarında, işçinin üretimi için gerekli maliyet, yaklaşık olarak, onu sağ ve çalışabilir durumda tutmak için gerekli olan metalardan ibarettir. Bu nedenle, *onun emeğinin fiyatı gerekli geçim araçlarının fiyatı* ile belirlenecektir.

Ama burada bir başka etken daha işin içine girer. İmalatçı üretim maliyetini ve, buna göre, ürünlerin fiyatını hesaplarken, iş aletlerinin aşınma ve yıpran-

masını da hesaba alır. Örneğin, bir makine kendisine 1.000 marka malolmuşsa ve on yılda tamamıyla yıpranmış olacaksa, on yılın sonunda iyice eskimiş olan makinenin yerine bir yenisini koyabilmek için metaların fiyatına yıllık olarak 100 mark ekler. Aynı biçimde, basit emek gücünün üretim maliyeti hesaplanırken, üreme gideri de bu hesaba katılmalıdır, ki böylece, işçilerin soyu üreyebilsin ve yıpranmış işçilerin yerini yenileri alabilsin. Bu yüzden, işçilerin yıpranması da tıpkı makinenin yıpranması gibi hesaba alınır. Onun için, basit emek gücünün maliyeti *işçinin varoluş ve üreme giderlerinin* toplamıdır. Bu varoluş ve üreme giderlerinin fiyatı ücreti oluşturur. Bu biçimde belirlenmiş ücrete *asgari ücret* denilmektedir. Bu asgari ücret, metaların fiyatının genel olarak üretim maliyeti tarafından belirlenmesi gibi, *tek tek bireyler* için değil, ancak *insan (species)* için geçerlidir. Tek tek işçiler, işçilerin milyonlarcası, varolabilmek ve kendilerini üretebilmek için yeterli ücret alamaz; *ama tüm işçi sınıfının ücreti,* kendi dalgalanmaları içerisinde, bu asgaride eşitlenir.

Şimdi, herhangi bir başka metanın fiyatı gibi ücreti de düzenleyen en genel yasalar konusunda bir anlayışa ulaşmış olduğumuza göre, konumuza daha özel bir biçimde girebiliriz.

Sermaye, yeni hammaddeler, yeni iş aletleri ve yeni geçim araçları üretmek için yararlanılan ham-

maddelerden, iş aletlerinden ve her türlü geçim araçlarından oluşur. Sermayenin bütün bu öğeleri emeğin yaratımlarıdır, emeğin ürünleridir, *birikmiş emek*tir. Yeni bir üretimin aracı olarak birikmiş emek, sermayedir.

İktisatçılar böyle derler.

Bir zenci köle nedir? Kara ırktan bir insan. Bu açıklama ne kadar yeterliyse, bundan önceki de ancak o kadar yeterlidir.

Bir zenci bir zencidir. Ancak belirli ilişkiler içinde bir köle haline gelir. Bir pamuk eğirme makinesi bir pamuk eğirme makinesidir. Ancak belirli ilişkiler içinde *sermaye* haline gelir. Bu ilişkiden koparılınca sermaye değildir, altının kendi içinde *para* olmaması ya da şekerin kendisinin şekerin fiyatı olmaması gibi.

Üretim içinde, insanlar yalnızca doğa üzerinde değil, aynı zamanda birbirleri üzerinde de etkili olurlar. Ancak belirli bir tarzda birlikte çalışarak ve karşılıklı olarak etkinliklerini değişerek üretimde bulunurlar. Üretmek için birbirleriyle kesin bağlantılar ve ilişkiler içine girerler ve ancak bu toplumsal bağlantılar ve ilişkiler içerisinde yer alarak, doğa üzerinde etkili olabilir, üretimde bulunabilirler.

Üreticilerin birbirleri arasındaki bu toplumsal ilişkiler, etkinliklerini değişme ve tüm üretim eylemine katılma koşulları, üretim araçlarının niteliğine göre doğal olarak farklılık gösterecektir. Yeni bir savaş aletinin, ateşli silahın icadı ile, ordunun tüm iç örgütlenmesi zorunlu olarak değişmiştir; bireylerin bir ordu oluşturabilme ve bir ordu olarak hareket ede-

bilme ilişkileri biçim değiştirmiş ve aynı zamanda farklı ordular arasındaki ilişkiler de değişmiştir.

Demek ki, maddi üretim araçlarının, üretken güçlerin değişmesi ve gelişmesiyle birlikte, içinde bireylerin üretimde bulundukları toplumsal ilişkiler, *toplumsal üretim ilişkileri değişmekte, dönüşmektedir. Toplumsal ilişkiler denilen şeyi, toplumu, ve, özel olarak, belirli bir tarihsel gelişme aşamasındaki bir toplumu,* kendine özgü, ayırdedici nitelikleriyle bir toplumu, *bir tüm halinde üretim ilişkileri belirler. Antik* toplum, *feodal* toplum, *burjuva* toplum, her biri aynı zamanda, insanlık tarihinde özel bir gelişme aşamasını gösteren böyle üretim ilişkileri bütünüdürler.

Sermaye de bir toplumsal üretim ilişkisidir. *Bir burjuva üretim ilişkisi,* burjuva toplumun bir üretim ilişkisidir. Sermayeyi oluşturan geçim araçları, iş aletleri, hammaddeler belli toplumsal koşullar altında, belirli toplumsal ilişkiler içinde üretilmiş ve biriktirilmiş değiller midir? Bunlar, yeni üretim için belli toplumsal koşullar altında, belirli toplumsal ilişkiler içinde kullanılmamışlar mıdır? Ve, yeni üretim için hizmet gören ürünleri *sermaye* haline getiren tam da bu belirli toplumsal nitelik değil midir?

Sermaye yalnızca geçim araçlarını, iş aletlerini, hammaddeleri, yalnızca maddi ürünleri içermez; bir o kadar da *değişim değerlerini* içerir. Sermayenin içerdiği bütün ürünler *metadırlar*. Bu nedenle, sermaye, yalnızca maddi ürünlerin bir tutarı değildir; sermaye, metaların, değişim değerlerinin, *toplumsal büyüklüklerin* bir tutarıdır.

Yünün yerine pamuğu, buğdayın yerine pirinci ya da demiryollarının yerine buharlı gemileri koysak da, pamuk, pirinç, buharlı gemi —sermayenin maddesi—, daha önce içermiş oldukları aynı değişim değerine, aynı fiyata sahip olmaları koşuluyla, sermaye aynı kalır. Sermaye hiçbir değişikliğe uğramaksızın sermaye maddeleri sürekli olarak değişebilir.

Ama, her sermaye, metaların, yani değişim değerlerinin bir tutarı olduğu halde, metaların, değişim değerlerinin tutarı her zaman sermaye değildir.

Her değişim değerleri tutarı bir değişim değeridir. Her ayrı değişim değeri bir değişim değerleri tutarıdır. Örneğin, 1.000 mark eden bir ev 1.000 marklık bir değişim değeridir. Bir fenik eden bir kâğıt parçası yüz tane yüzde-bir feniklik bir değişim değerleri tutarıdır. Başka ürünler karşılığında değişilebilir olan ürünler *metadırlar*. Birbirleriyle belirli bir orana göre değişilebilirler; bu oran onların *değişim değerini* ya da, para olarak ifade edildiğinde, onların *fiyatını* belirler. Bu ürünlerin niceliği, onların *meta* olma ya da bir *değişim değeri* ifade etme ya da belirli bir *fiyata* sahip olma niteliğini asla değiştiremez. Bir ağaç büyük de olsa, küçük de olsa, bir ağaçtır. Demiri öteki ürünlerle ister ons ölçüsüne ister yüzdelik ağırlık birimlerine göre değişelim, bu onun meta olarak, bir değişim değeri olarak niteliğinde herhangi bir değişiklik yaratır mı? Niceliğine bağlı olarak o daha büyük ya da daha küçük, daha yüksek ya da daha düşük fiyatta bir metadır.

Öyleyse, metaların, değişim değerinin herhangi

bir tutarı, nasıl sermaye haline gelir?

Bağımsız bir toplumsal *güç* olarak, yani, *toplumun bir kısmının gücü* olarak, varlığını sürdürerek ve çoğalarak, *doğrudan, canlı emek gücü karşılığında değişilmek* yoluyla. Çalışma yeteneğinden başka hiçbir şeye sahip olmayan bir sınıfın varlığı sermayenin zorunlu bir önkoşuludur.

Birikmiş emeği sermayeye dönüştüren, birikmiş, geçmiş, maddileşmiş emeğin doğrudan canlı emek üzerindeki egemenliğinden başka bir şey değildir.

Sermaye, birikmiş emeğin canlı emeğe, yeni üretimin bir aracı olarak hizmet etmesini içermez. Sermaye, canlı emeğin birikmiş emeğe, birikmiş emeğin değişim değerini sürdürme ve çoğaltmanın bir aracı olarak hizmet etmesini içerir.

Kapitalist ile ücretli-işçi arasındaki değişimde ne olur?

İşçi, değişimde, kendi emek gücü karşılığında geçim araçları alır, ama kapitalist, değişimde, verdiği geçim araçları karşılığında işçinin emeğini, üretken etkinliğini, onun tükettiği şeyi yerine koymakla kalmayıp, *birikmiş emeğe daha önce sahip olduğundan daha büyük bir değer katan* yaratıcı gücünü alır. İşçi, kapitalistten hazır durumdaki geçim araçlarından bir kısmını alır. Bu geçim araçları onun ne işine yarar? O anda tüketmesine. Ama, geçim araçlarını tükettiğim anda bu araçların benim yaşamımı sürdürmemi sağladıkları süreyi yeni geçim araçları üretmek için, tüketim sırasında varolanın tüketilmesiyle yok olan değerlerin yerine emeğimle yeni değerler yarat-

mak için kullanmazsam, onlar benim için bir daha geri gelmemek üzere kaybolmuştur. İşte, değişimde, aldığı geçim araçları karşılığında işçinin kapitaliste verdiği tam da bu soylu üretken güçtür. Dolayısıyla o bu gücü kendisi için yitirmiş olur.

Bir örnek alalım: kiracı bir çiftçi, gündelikçisine bir günde beş gümüş groşen veriyor. Bu beş gümüş groşen karşılığında gündelikçi bütün gün çiftçinin tarlasında çalışıyor ve böylece ona on gümüş groşenlik bir gelir sağlıyor. Çiftçi, gündelikçiye verdiği değeri karşılamış olmakla kalmıyor, bunun iki katını elde ediyor. Şu halde, gündelikçiye verdiği beş gümüş groşeni verimli, üretken bir biçimde kullanmış, harcamış oluyor. O, bu beş gümüş groşenle tam iki katı değerde tarımsal ürün üreten ve beş gümüş groşeni on gümüş groşen yapan emekçinin emeğini ve gücünü satın almıştır. Öte yandan, gündelikçi, verimini çiftçiye bıraktığı kendi üretken gücü karşılığında, geçim araçlarıyla değiştiği ve bunu daha çok ya da az bir hızla tükettiği beş gümüş groşen alıyor. Dolayısıyla, beş gümüş groşen ikili bir biçimde tüketilmiştir, sermaye için *üretken biçimde,* çünkü on gümüş groşen üreten emek gücü* karşılığında değişilmiştir, işçi için *üretken olmayan biçimde,* çünkü sonsuza dek yitip gitmiş bulunan geçim araçlarıyla değişilmiştir ve işçi bu değeri ancak çiftçi ile aynı değişimi yineliyerek yeniden elde edebilir. *Bu yüzden, sermaye ücretli emeği koşul olarak gerektirir, ücretli emek*

* "Emek gücü" terimi, buraya Engels tarafından eklenmemiştir, Marx'ın *Neue Rheinische Zeitung*'da yayınladığı metinde zaten vardı.—*Ed.*

de sermayeyi koşul olarak gerektirir. Karşılıklı olarak, biri ötekinin varlığının koşuludur; karşılıklı olarak, biri ötekini yaratır.

Pamuk fabrikasındaki bir işçi yalnızca pamuklu dokuma mı üretir? Hayır, sermaye üretir. Kendisinin emeğini yeniden komutası altına almaya ve onun sayesinde yeni değerler yaratmaya hizmet eden değerler üretir.

Sermaye, yalnızca emek gücü karşılığında kendisini değişmek yoluyla, ücretli emeği yaratarak büyüyebilir. Ücretli-işçinin emek gücü, yalnızca sermaye karşılığında, sermayeyi büyüterek, kölesi olduğu gücü güçlendirerek değişilebilir. *Bu nedenle, sermayenin büyümesi, proletaryanın, yani işçi sınıfının büyümesidir.*

Burjuvalar ve burjuva iktisatçıları, bundan dolayı, kapitalistin ve işçinin çıkarlarının *bir ve aynı* olduğunu ileri sürerler. Gerçekten! İşçi, sermaye onu çalıştırmazsa yok olur. Sermaye de emek gücünü sömürmezse yok olur, ve emek gücünü sömürmek için de onu satın alması gerekir. Bu yüzden, üretimi hedefleyen sermaye ne kadar hızlı büyürse, sanayi o kadar gelişir, burjuvazi kendisini o kadar zenginleştirir ve işler o kadar daha iyi gider, kapitalist o kadar daha çok işçiyi gereksinir, işçi kendini o kadar daha pahalıya satar.

O nedenle, işçinin katlanılabilir bir durumu için zorunlu koşul, *üretken sermayenin olabildiğince hızlı büyümesidir.*

Ama, üretken sermayenin büyümesi nedir? Bi-

rikmiş emeğin canlı emek üzerindeki gücünün büyümesi. Burjuvazinin işçi sınıfı üzerindeki egemenliğinin büyümesi. Ücretli emek başkalarının, ona hükmedenlerin zenginliğini, ona düşman olan gücü, sermayeyi üretiyorsa, o zaman, kendisini yeniden sermayenin bir parçası haline getirmesi, sermayeyi büyümenin hızlandırılmış bir hareketi içerisine yeniden atan kaldıraç haline getirmesi koşuluyla, çalıştırma (istihdam) araçları, yani, geçim araçları, gerisin geriye, bu düşman güçten kendisine yöneliyor demektir.

Sermayenin çıkarları ile işçilerin çıkarlarının bir ve aynı olduğunu söylemek, sermaye ile ücretli emeğin bir ve aynı ilişkinin iki yanı olduklarını söylemekten başka bir şey değildir. Tıpkı tefeci ile borç alan arasındaki durum gibi, biri ötekinin koşuludur.

Ücretli-işçi, ücretli-işçi olduğu sürece, yazgısı sermayeye bağlıdır. İşte, işçi ile kapitalist arasındaki göklere çıkarılan çıkar ortaklığı budur.

Sermaye büyüdükçe ücretli emek yığını da büyür, ücretli-işçilerin sayısı artar; kısacası, sermayenin egemenliği bireylerin daha büyük bir sayısı üzerine yayılır. En uygun durumu varsayalım: üretken sermaye büyüyünce, emek talebi de artar; bunun sonucu, emeğin fiyatı, ücretler, yükselir.

Bir ev, büyük ya da küçük olabilir; çevresinde bulunan evler de eşit ölçüde küçük oldukları sürece, bir konuta olan bütün toplumsal istemleri yerine ge-

tirir. Ama küçük bir evin yanında bir sarayın ortaya çıkıvermesi, onu küçük bir evden bir kulübe durumuna düşürür. Küçük ev o zaman pek önemsiz birinin, ya da alçakgönüllü istemleri olabilen birinin evinden ibaret görünür; ve o, uygarlığın ilerleyişi yönünde ne kadar yükseğe çıkarsa çıksın, yanındaki saray da eşit ya da daha büyük bir ölçüde büyürse, göreli olarak, küçük evde oturan kişi kendi dört duvarı arasında kendini gitgide daha rahatsız, hoşnutsuz ve boğuntuda duyumsayacaktır.

Ücretlerde önemsenebilir bir artış, üretken sermayede hızlı bir büyümeyi öngerektirir. Üretken sermayenin hızlı büyümesi, eşit bir hızda zenginliğin, lüksün, toplumsal gereksinimlerin, toplumsal zevklerin de büyümesini getirir. Böylece, işçinin de zevk konuları yükselme göstermiştir, ama bunların verdiği toplumsal doyum, kapitalistin artmış olan, işçi için erişilmez olan zevkleri ile karşılaştırıldığında ve genel olarak toplumun gelişme düzeyi ile karşılaştırıldığında, düşmüştür. Bizim isteklerimiz ve zevklerimiz toplumdan kaynaklanır; dolayısıyla biz onları toplum ölçüsüne vururuz, onları bize doyum veren nesnelerle ölçmeyiz. Çünkü onlar toplumsal bir nitelik taşırlar, göreli bir niteliktedirler.

Ücret, genel olarak, yalnızca, karşılığında değişebileceğim metaların miktarı ile belirlenmemektedir. Ücret çeşitli ilişkilerle oluşur.

İşçilerin emek güçleri karşılığında aldıkları şey, en başta, belirli bir para tutarıdır. Ama ücret yalnızca bu para fiyatla mı belirlenmektedir?

Onaltıncı yüzyılda, Amerika'daki daha zengin ve işletilmesi daha kolay madenlerin ortaya çıkarılmasının bir sonucu olarak, Avrupa'da dolaşımda bulunan altın ve gümüş artmıştı. Bu nedenle, altın ve gümüşün değeri öteki metalara göre düştü. İşçiler emek güçleri karşılığında, daha önceki gibi yine, madeni para olarak çıkarılmış aynı miktarda gümüş almaya devam ettiler. Emeklerinin para fiyatı aynı kaldı, ama ne var ki, ücretleri düşmüştü, çünkü değişimde, aynı miktardaki gümüş karşılığında ellerine geçen öteki metaların miktarı daha azdı. Bu, onaltıncı yüzyılda sermayenin büyümesine ve burjuvazinin yükselişine yardım eden olaylardan biriydi.

Başka bir durumu alalım. 1847 kışında, kıt bir ürün yılı sonucu olarak, en zorunlu geçim araçlarının, hububatın, etin, yağın, peynirin vb. fiyatları adamakıllı yükselmişti. Varsayalım ki, işçiler emek güçleri karşılığında aynı para tutarını almaya devam ettiler. Bu durumda onların ücretleri düşmemiş miydi? Elbette. Çünkü değişimde, aynı para karşılığında daha az ekmek, et alıyorlardı. Ücretleri, [bu kez—*ç.*] gümüşün değeri eksildiği için değil, ama geçim araçlarının değeri artmış olduğu için düşmüştü.

Son olarak, yeni makinelerin kullanılması, elverişli bir ürün mevsimi vb. sayesinde bütün tarımsal ve mamul malların fiyatı düşerken, emeğin para fiyatının aynı kaldığını varsayalım. O zaman işçiler aynı para karşılığında, her türden metanın daha çoğunu satın alabilirler. Dolayısıyla, yalnızca ücretlerinin para değeri değişmemiş olduğundan, ücretleri yükselmiştir.

Onun için, emeğin para fiyatı, yani saymaca *(nominal)* ücret, gerçek (reel) ücret ile, yani ücret karşılığı değişimde fiilen belirlenmiş olan metaların tutarı ile aynı değildir. Dolayısıyla, ücretin yükselmesinden ya da düşmesinden söz ediyorsak, kastımızın yalnızca emeğin para fiyatı, yani saymaca ücret olmaması gerekir.

Ama, ne saymaca ücret, yani karşılığında işçinin kapitaliste kendini sattığı paranın tutarı, ne de gerçek ücret, yani onun bu para karşılığında satın alabildiği metaların tutarı ücrette içerilmiş ilişkilerin tümünü kapsar.

Ücret, bunlardan başka, kapitalistin kazancı ile, kârı ile olan ilişkisiyle de belirlenir—karşılaştırmalı, göreli ücret.

Gerçek ücret, emeğin fiyatını öteki metaların fiyatına göre ifade eder; öte yandan, göreli ücret, doğrudan emeğin, onun yarattığı yeni değer içindeki birikmiş emeğe, sermayeye düşen paya oranla, payını ifade eder.

Daha önce, 14. sayfada* şöyle demiştik: "Ücret, işçinin, kendisi tarafından üretilen metadaki payı değildir. Ücret, kapitalistin onlarla kendisi için üretken emek gücünün belirli bir miktarını satın aldığı, önceden varolan metaların bir bölümüdür." Ama kapitalistin, bu ücreti, işçi tarafından üretilen ürünü sattığı fiyata katarak yeniden yerine koyması gerekir; bunu öyle bir biçimde yapması gerekir ki, burada kendisine, kural olarak, kendisi tarafından har-

* Bak. s. 26. —*Ed.*

canmış üretim maliyetinin üstünde bir fazla, bir kâr kalmalıdır. Kapitaliste göre, işçi tarafından üretilen metaların satış fiyatı, üç bölüme ayrılmıştır: *birincisi,* önceden ödediği hammaddelerin fiyatının karşılanması ile birlikte yine önceden ödediği aletlerin, makinelerin ve öteki iş araçlarının yıpranma payının yerine konması; *ikincisi,* önceden ödediği ücretin karşılanması; ve *üçüncüsü,* artakalan fazla, kapitalistin kârı. Birinci bölüm yalnızca *önceden varolan değerlerin* yerine konması olduğu halde, açıktır ki hem ücret hem de kapitalistin artan kârı, bir tüm olarak, *işçinin emeğiyle yaratılmış olan yeni değerler*den karşılanmakta ve hammaddelere eklenmektedir. Ve *bu anlamda,* bunları birbiriyle karşılaştırabilmek için, ücrete de kâra da işçinin ürünündeki paylar gözüyle bakabiliriz.

Gerçek ücret aynı kalabilir, hatta yükselebilir de, ama göreli ücret yine de düşebilir. Örneğin, bütün geçim araçlarının fiyatında üçte-iki oranında bir düşüş olduğunu, buna karşılık günlük ücretin yalnızca üçte-bir oranında, yani örneğin üç marktan iki marka düştüğünü varsayalım. İşçi, her ne kadar, bu iki mark ile daha önce üç mark ile alabildiğinden daha büyük bir miktarda meta alabilme gücünde ise de, yine de onun ücreti kapitalistin kârına oranla düşmüştür. Kapitalistin (örneğin, fabrikatörün) kârı bir mark artmıştır; yani, işçiye ödediği daha az bir değişim değeri tutarı karşılığında, işçinin öncekinden daha büyük bir miktarda değişim değeri üretmesi gerekmektedir. Sermayenin payı, emeğin payına oranla yükselmiştir. Ser-

maye ile emek arasındaki toplumsal zenginlik dağılımı daha eşitsiz bir duruma gelmiştir. Aynı sermaye ile, kapitalist daha büyük bir nicelikte emeğe hükmetmektedir. Kapitalist sınıfın, işçi sınıfı üzerindeki gücü artmıştır, işçinin toplumsal konumu kötüye gitmiş, kapitalistinkinden [eskisine göre —ç.] daha aşağıya itilmiştir.

O halde, ücretin ve kârın, kendi karşılıklı ilişkileri içinde yükselip düşmesini belirleyen genel yasa nedir?

Bunların duruşu birbiriyle ters orantılıdır. Emeğin payı, ücret ne kadar düşerse, sermayenin payı, kâr o kadar yükselir, ve tersine [ücretin yükselmesi oranında kâr düşer—ç.]. *Ücret düştükçe kâr yükselir, ücret yükseldikçe kâr düşer.*

Belki buna itiraz olarak denecektir ki, kapitalist, ister yeni pazarların açılması sonucu, ister eski pazarlarda talebin geçici olarak artması sonucu vb. olsun, kendi metalarına olan talebin artmasıyla, ürünlerinin öteki kapitalistlerle elverişli bir değişimi yoluyla kâr edebilir; onun için, kapitalistin kârı, öteki kapitalistlerin önüne geçilmek yoluyla, ücretin, emek gücünün değişim değerinin yükselip düşmesinden bağımsız olarak, artabilir; ya da kapitalistin kârı, iş aletlerinin daha da gelişmesi, doğal güçlerin yeni bir uygulanımı sayesinde de yükselebilir, vb..

Her şeyden önce, şunu teslim etmek gerekecektir ki, sonuç aynı kalır, ters yoldan gidilse de aynı sonuca varılır. Doğrudur, kâr, ücretin düşmesi nedeniyle yükselmemiştir, ama kâr yükseldiği için ücret düş-

müştür. Kapitalist, başka insanların aynı miktardaki emeği ile, bu nedenle de emeğe daha fazla ödeme yapmış olmaksızın, daha büyük miktarda bir değişim değeri ele geçirmiştir; yani, böylece, emeğe, onun kapitaliste sağladığı net kâra oranla, daha az ödenmiştir.

Ayrıca, anımsayalım ki, metaların fiyatlarındaki dalgalanmalara karşın, her metanın ortalama fiyatı, öteki metalarla değişilme oranı, onun *üretim maliyeti* tarafından belirlenmektedir. Bu nedenle, kapitalist sınıf içerisindeki birbirini geçmeler, kaçınılmaz olarak birbirini dengeler. Makinelerin daha da gelişmesi, doğal güçlerin üretimin hizmetinde yeni uygulanımı, belirli bir sürede, aynı miktarda emek ve sermaye ile daha büyük miktarda ürün ortaya konmasını olanaklı kılar, ama zerrece daha büyük miktarda bir değişim değeri değil. Eğirme makinesi kullanarak bir saat içinde, bu makinenin icadından önce eğirebildiğimin iki katı, diyelim elli yerine yüz libre iplik eğirebiliyorsam da, maliyeti yarı yarıya düştüğü için ya da aynı maliyetle iki katı ürün verebildiğim için, uzun erimde, bu yüz libre iplik karşılığında, daha önceki değişimde elli libre karşılığında alabildiğimden daha fazla meta alamam.

Sonunda, bir ülkenin ya da tüm dünya pazarının kapitalist sınıfı, burjuvazisi, üretimin net kârını kendi aralarında ne oranda paylaşırlarsa paylaşsınlar, bu net kârın toplam tutarı, her zaman için, bir tüm olarak, birikmiş emeğin doğrudan emek tarafından artırılmış miktarından oluşur. Onun için, bu toplam mik-

tar, emeğin sermayeyi çoğaltması oranında, yani, kârın ücrete kıyasla yükselmesi oranında artar.

Bu yüzden, görüyoruz ki, *sermaye ile ücretli emek ilişkisinin sınırları içinde kalsak bile, sermayenin çıkarları ile ücretli emeğin çıkarları birbirine taban tabana karşıttır.*

Hızlı bir sermaye artışı, eşit hızda bir kâr artışı demektir. Emeğin fiyatı, göreli ücret tam ne kadar hızla azalırsa, kâr da ancak bu kadar hızla artabilir. Gerçek ücret, kâr ile aynı oranda olmasa da, saymaca ücret ile, yani emeğin parasal değeri ile eşzamanlı olarak yükselmekle birlikte, göreli ücret düşebilir. Örneğin, işlerin iyi gittiği zamanlarda, ücret yüzde-beş, öte yandan kâr yüzde-otuz yükselse, bu durumda karşılaştırmalı, göreli ücret *artmış* olmaz, tersine, *düşmüş* olur.

Demek ki, işçinin geliri, sermayenin hızlı büyümesiyle birlikte artarsa, aynı zamanda işçiyi kapitalisten ayıran toplumsal uçurum da büyür, ve aynı zamanda, sermayenin emek üzerindeki gücü, emeğin sermayeye bağımlılığı artar.

Sermayenin hızla büyümesinde işçinin çıkarı vardır demek, işçi başkalarının zenginliğini ne kadar hızlı bir biçimde artırırsa, kendisine düşen kırıntılar o kadar bol olacak, o kadar büyük sayıda işçi çalıştırılabilecek ve yeni işçiler yaratılabilecek, sermayeye bağımlı köleler yığını o kadar artırılabilecek demekten başka bir şey değildir.

Böylece, şunu görmüş olduk:

İşçi sınıfı için *en elverişli koşullar, sermayenin*

olanaklı en hızlı büyümesi bile, işçinin maddi yaşamını ne kadar iyileştirmiş olursa olsun, onun çıkarları ile burjuvazinin çıkarları, kapitalistlerin çıkarları arasındaki uzlaşmaz karşıtlığı ortadan kaldırmaz. *Kâr ve ücret* önceki gibi *ters orantılı* olarak kalır.

Sermaye hızla büyüyorsa, ücret yükselebilir; sermayenin kârı ise bununla kıyaslanamaz bir biçimde daha büyük bir hızla yükselir. İşçinin maddi durumu iyileşmiş olur, ama toplumsal konumu pahasına. Onu kapitalistten ayıran toplumsal uçurum daha da açılmış olur.

Son olarak:

Ücretli emek için en elverişli olan koşul üretken sermayenin olabildiğince hızlı büyümesidir demek, işçi sınıfı ne kadar büyük bir hızla çoğalır ve kendisine hasım olan gücü, kendisine ait olmayan ve kendisi üzerinde egemen olan zenginliği genişletirse, burjuvazinin kendisini kuyruğuna takıp peşinden sürüklemesine yarayan altın zincirleri kendi eliyle üretmekten hoşnut olarak, yeniden burjuva zenginliğini artırma, sermayenin gücüne güç katma uğrunda çalışmaya koyulacağı koşullar o kadar elverişli olur demekten başka bir şey değildir.

Üretken sermayenin büyümesi ile ücretin yükselmesi, burjuva iktisatçıların ileri sürdükleri gibi, gerçekten birbirine ayrılmaz biçimde bağlı mıdır? Onların bu sözüne kanmamalıyız. Hatta, sermaye semir-

dikçe onun kölesi daha iyi beslenmiş olur dedikleri zaman da inanmamalıyız onlara. Burjuvazi çok aydınlanmıştır, maiyetinin gözalıcılığıyla böbürlenen feodal lordun önyargılarını paylaşmaktan çok daha iyi yapar hesabını. Burjuvazinin varoluş koşulları onu hesap yapmaya zorlar.

Onun için, şu noktayı daha yakından gözden geçirmeliyiz:

Üretken sermayenin büyümesi ücreti nasıl etkiler?

Tüm olarak burjuva toplumun üretken sermayesi büyürse, emeğin birikimi *daha bir çeşitlilik* gösterir. Sermayeler sayıca ve kapsam olarak artar. Sermayelerin *sayısal artışı kapitalistler arasındaki rekabeti* artırır. Sermayelerin *artmakta olan kapsamı, sınai sa-vaş alanına, daha devasa savaş aletleriyle birlikte daha güçlü emek orduları sürülmesine* neden olur.

Bir kapitalist ancak daha ucuza satarak bir ötekini piyasadan sürebilir ve onun sermayesini ele geçirebilir. Kendisi yıkıma uğramadan daha ucuza satabilmesi için, daha ucuza üretmesi, yani emeğin üretken gücünü olabildiğince yükseltmesi gerekir. Ama, emeğin üretken gücü, her şeyden önce, *daha büyük bir işbölümü* yoluyla, daha genel bir üretim ve *makinelerin* sürekli geliştirilmesi yoluyla yükselir. İşin kendi içinde bölündüğü emek ordusu ne kadar büyük, makineleşme alanı ne kadar geniş olursa, buna orantılı olarak üretim maliyeti o ölçüde düşer, emek o ölçüde verimli olur. Bu nedenle, kapitalistler arasında, işbölümünü ve makineleri artırma ve bunları

olanaklı en büyük ölçüde işletme yönünde genel bir rekabet ortaya çıkar.

Peki, bir kapitalist, daha büyük bir işbölümü, yeni makinelerin kullanılması ve geliştirilmesi, daha verimli ve kapsamlı bir biçimde doğal güçlerden yararlanılması sayesinde, aynı miktarda emek ya da birikmiş emek kullanarak, rakiplerinden daha büyük miktarda ürün, meta üretme olanağını elde etmişse, örneğin, rakiplerinin yarım yarda bez dokuyabildiği aynı emek zamanı içinde o tam bir yarda bez üretebiliyorsa, bu kapitalist nasıl bir yol izleyecektir?

Yarım yarda bezi pazardaki eski fiyata satmayı sürdürebilirdi; ama yine de bu, karşıtlarını piyasadan sürmenin ve kendi satışını genişletmenin yolu olmayabilirdi. Ayrıca, kendi üretimi genişlediğinden, satma gereksinimi de aynı ölçüde artmıştır. Etkinliğe koyduğu daha güçlü ve masraflı üretim araçları ona, gerçekten de, metasını daha ucuza satma *olanağı verir,* bununla birlikte, bunlar onu aynı zamanda *daha çok meta satmaya,* metaları için çok *daha geniş* bir pazar ele geçirmeye *zorlar;* bu nedenle, kapitalistimiz yarım yarda bezini rakiplerinden daha ucuza satacaktır.

Ama yine de, bütün bir yarda bezin üretimi ona yarım yarda bezin ötekilere malolmasından daha fazlaya malolmuyorsa da, bu kapitalist, bir yardayı rakiplerinin yarım yardayı sattıkları kadar ucuza satmayacaktır. Yoksa, hiçbir ek kazanç elde edemez, metasının değişimi sonucu, ancak üretim maliyetini geri alabilirdi. Onun daha büyük gelir elde etme ola-

sılığı daha büyük bir sermayeyi harekete geçirmiş olması olgusuna dayanmaktadır, yalnızca sermayesini ötekilerden daha çok artırmış olmasına değil. Ayrıca, bu kapitalist, mallarının fiyatını rakiplerininkinden küçük bir yüzde ile daha düşük tutacak olursa, elde etmek istediği sonuca ulaşır. Onları piyasadan sürer, *fiyat kırmak yoluyla,* onların satışlarının en azından bir bölümünü ele geçirir. Ve, son olarak, şunu anımsamış olmalıyız ki, geçerli fiyat, her zaman, meta satışının elverişli ya da elverişsiz bir sınai dönemde olup olmamasına göre, *üretim maliyetinin üstünde ya da altındadır*. Yeni ve daha verimli üretim araçları kullanmış olan bu kapitalistin, yapacağı satışın gerçek üretim maliyetinin ne oranda üstünde olacağı, bir yarda bezin o zamana kadar alışılagelmiş üretim maliyetinin altında ya da üstünde olmasına göre değişecektir.

Ne var ki, kapitalistimizin *seçkin konumu* uzun süreli değildir; öteki rakip kapitalistler de aynı makineleri, aynı işbölümünü ortaya koyarlar, bunları aynı ya da daha büyük ölçekte ortaya koyarlar, ve bu sunuş giderek öyle genel bir durum alır ki, bezin fiyatı *eskisinin altına inmekle* kalmaz, *yeni üretim maliyetinin de altına düşer.*

Bu yüzden, kapitalistler kendilerini, yeni üretim araçlarının ortaya konulmasından *önceki* birbirlerine göre olan aynı konumlarında bulurlar, ve bu araçlarla aynı bedelle iki katı üretim yapabilirlerse de, *şimdi* artık bu iki katı ürünü eski fiyatın *altında* bir fiyatla piyasaya sürmek zorundadırlar. Bu yeni üretim

maliyeti temeli üzerinde aynı karşılaşma yeniden başlar. Daha büyük işbölümü, daha çok makine, makinelerden ve işbölümünden daha geniş ölçüde yararlanılması. Ve bu sonuca karşı aynı karşı koyuşu rekabet yeniden yaratır.

Böylece, üretim biçiminin ve üretim araçlarının nasıl sürekli olarak dönüşmekte, devrimci değişikliklere uğramakta olduklarını, *nasıl zorunlu olarak, işbölümünün daha büyük işbölümüne, makineli üretimin daha geniş ölçekli makineli üretime, büyük ölçekli bir işin daha da büyük ölçekli işe* yol açtığını görüyoruz.

İşte, burjuva üretimi bir daha ve bir daha eski rotasından çıkartan ve sermayeyi emeğin üretken güçlerinin şiddetini artırmaya zorlayan, onların şiddetini artırdığı *için* de sermayeye rahat soluk aldırtmayan ve durmadan kulağına "devam et! devam et!" diyen yasa budur.

Bu, ticari dönemlerin dalgalanmaları içerisinde, bir metanın fiyatını zorunlu olarak o metanın kendi *üretim maliyeti düzeyine getiren* yasanın ta kendisidir.

Bir kapitalistin iş alanına soktuğu üretim araçları ne kadar güçlü olursa olsun, rekabet bu üretim araçlarını genelleştirecektir, ve rekabetin üretim araçlarını genelleştirdiği andan itibaren sermayesinin daha verimli oluşunun tek sonucu, onun artık *aynı fiyat karşılığında* öncekinden on, yirmi, yüz kez daha fazla ürün sunması olacaktır. Ama, yalnız daha çok kâr elde etmek için değil, üretim maliyetini çıkarmak için

de —üretim aletleri, gördüğümüz gibi, giderek pahalılaşmaktadır— artık daha kapsamlı bir satış zorunlu hale geldiğinden, ve bu yığınsal satış yalnız kendisi için değil, aynı zamanda rakipleri için de bir ölüm kalım sorunu haline geldiğinden, böylece düşük satış fiyatını daha büyük miktarda ürün satışıyla gidermek için öncekinden belki de bin kez daha çok satmak zorunda olduğundan, *yeni icat edilmiş üretim araçları ne kadar verimli olursa* eski savaşım da *tümüyle o kadar zorlu bir biçimde* yeniden ortaya çıkar. *Bu yüzden, işbölümü ve makinelerin kullanılması, yeniden, eskisiyle kıyaslanamaz bir biçimde, daha büyük bir ölçüde gelişmeye devam edecektir.*

Kullanılan üretim araçlarının gücü ne olursa olsun, rekabet, metaların fiyatını gerisin geriye üretim maliyetine çekerek, böylece daha ucuz üretimi — aynı toplam fiyat karşılığında hep daha büyük miktarda ürün sağlamayı— zorunlu bir yasa durumuna getirerek, aynı ölçüde, ucuza üretebildiği kadar, yani aynı emek miktarı ile daha fazla üretebildiği kadar, bu gücün altın meyvelerinin sermayesini kapmaya çalışır. O nedenle, kapitalist kendi öz çabasıyla, aynı emek zamanı içinde daha çok ürün sağlamak zorunluluğundan, kısacası, *kendi sermayesinin değerini artırmak için daha güç koşullardan* başka hiçbir şey kazanmış olmayacaktır. Dolayısıyla, kapitalist, rekabetin üretim maliyeti yasası ile sürekli kovalanırken ve rakiplerine karşı ortaya çıkardığı her silah kendisine karşı geri teperken, hiç durmadan, ve rekabetin yenileri kullanılmaz duruma getir-

mesini beklemeden, eskilerinin yerine, kuşkusuz daha pahalı ama daha ucuza üreten yeni makineler ve yeni işbölümü ortaya koyarak yarışmayı daha önde kazanmaya çaba gösterir.

Şimdi *tüm dünya pazarı*nı kapsayan bu eşzamanlı hummalı dürtüyü gözümüzün önüne getirecek olursak, sermayenin büyümesi, birikmesi ve yoğunlaşmasının nasıl kesintisiz bir işbölümü ve yeni makinelerin uygulanması, hızla çaptan düşen eski makinelerin yetkinleştirilmesi ve hep daha devasa ölçülere vardırılması sonuçlarını doğurduğu anlaşılır olacaktır.

Ama, üretken sermayenin büyümesine kopmaz bir biçimde bağlı olan bu koşullar, ücretin belirlenmesini nasıl etkilemektedir?

Daha büyük *işbölümü, bir tek* işçiye beş, on, ya da yirmi katı iş yapma olanağını verir; dolayısıyla, işbölümü işçiler arasındaki rekabeti beş katına, on katına ve yirmi katına çıkarır. İşçiler aralarında, yalnızca, kendilerini birbirlerinden daha ucuz bir fiyata satarak rekabet etmezler; *bir tek* işçinin beş, on, yirmi işçinin işini yapması biçiminde de rekabet ederler; işçileri kendi aralarında bu biçimde rekabete zorlayan, sermayenin ortaya çıkardığı ve sürekli olarak artan *işbölümü*dür.

Üstelik, *işbölümü* arttığı ölçüde iş *yalınlaşır*. İşçinin özel ustalığı değerini yitirir. İşçi, yoğun bedensel ya da zihinsel yetenekler kullanmak zorunda kalmayan, yalın, tekdüze bir üretken güce dönüşür. İşi herhangi birinin yapabileceği bir iş haline gelir. Bu

nedenle, rakipler her yandan onun üzerinde baskı oluşturur, ve okura bu arada anımsatalım ki, iş ne kadar yalın ve öğrenilmesi kolay olursa, onu yapabilir duruma gelmek için gereksenen üretim maliyeti o kadar düşer, ücretler de o ölçüde aşağılara düşer, çünkü öteki bütün metaların fiyatı gibi, ücret de üretim maliyeti tarafından belirlenmektedir.

Bu yüzden, iş ne kadar doyumsuz, zevksiz, ne kadar itici hale gelirse, [işçiler arasındaki —ç.] *rekabet o ölçüde artar ve ücret azalır.* İşçi, ister daha uzun saatler çalışarak olsun ister bir saat içinde daha çok üreterek olsun, daha çok çalışarak ücretinin tutarını koruma çabasına koyulur. Dolayısıyla, yokluğun zorlaması işbölümünün yıkıcı etkilerini daha da artırır. Sonuç şudur ki, *daha çok çalıştıkça daha az ücret alır,* ve kendi iş arkadaşlarıyla sınırlı bu basit rekabet yüzünden onları da kendisininki gibi tam aynı kötü koşullarla kendilerini satışa sunan birer rakip haline getirir, ve bu nedenle, son çözümlemede *kendisiyle, işçi sınıfının bir üyesi olarak kendisiyle, rekabet eder.*

Makineler, ustalaşmış işçilerin yerine sıradan işçileri, erkeklerin yerine kadınları, yetişkinlerin yerine çocukları geçirerek, çok daha büyük bir ölçekte aynı sonuçları getirir. Makineler aynı sonuçları, henüz yeni üretime konulduğu yerde kol işçilerini yığınlar halinde sokaklara dökerek, ve, geliştirilmiş, yetkinleştirilmiş ya da yerine daha üretken makinelerin konulmuş olduğu yerde ise, işçileri daha küçük yığınlar halinde dışarıya atarak, yaratır. Yukarda, ka-

pitalistlerin kendi aralarındaki sınai savaşı kalın çizgileriyle betimlemiş bulunuyoruz; *bu savaşın öyle bir özelliği vardır ki, çarpışmalar sokağa atılan emek ordusuna göre daha az sayıda acemi er toplamak yoluyla kazanılır. Generaller, yani kapitalistler, birbirleriyle en çok sayıda sanayi erini işten atabilmek için yarışırlar.*

İktisatçılar bize, makineler tarafından yerleri fazlasıyla doldurulan işçilerin *yeni* iş dalları bulduklarını söylüyorlar. Doğrudur.

Ama onlar, sokağa atılmış aynı işçilerin yeni iş dallarında yer alabileceklerini doğrudan ileri sürmeye cesaret edemezler. Olgular bu yalanı en yüksek perdeden reddediyor. Gerçekte, onların ileri sürdükleri şundan ibaretir: *işçi sınıfının öteki bölümleri* için, örneğin, batmanın eşiğindeki sanayi dallarına girmeye hazır olan genç işçi kuşaklarının bir kısmı için yeni iş olanakları açılacaktır. Bu, elbette, reddedilmiş işçiler için büyük bir avuntudur. Saygıdeğer kapitalistler, sömürülecek taze beden ve kanın yokluğunu hiçbir zaman duymayacaklar, ve ölüleri, ölülerini gömmeye terk edeceklerdir. Bu, burjuvaların işçilerden daha çok kendi kendilerine verdikleri bir avuntudur. Makineler yüzünden tüm ücretli-işçiler sınıfı ortadan kalkacak olsaydı, ücretli emek olmaksızın sermaye olmaktan çıkan sermaye için bu ne korkunç bir şey olurdu!

Bununla birlikte, varsayalım ki, doğrudan makineler yüzünden işten atılan işçiler, ve yeni kuşağın bunların yerini almak için hazır nöbette bekleyen ke-

siminin tümü, *yeni bir iş buldular*. Herhangi bir kimse, bu yeni işe, yitirilmiş olan iş kadar yüksek ücret ödeneceğini düşünebilir mi? *Bu, bütün iktisat yasalarına ters düşmek olurdu*. Modern sanayinin her zaman, daha karmaşık ve daha ustalık gerektiren bir işin yerine, nasıl daha yalın ve sıradan bir işi beraberinde getirdiğini gördük.

Şimdi, makineler yüzünden bir sanayi dalından atılmış olan bir işçi yığını, daha alt düzeyde olan sonrakinde daha kötü bir ücretle çalışmazsa, o zaman nasıl olup da bir başka sanayi dalında sığınak bulabilecektir?

Makine yapma işinde çalışan işçiler bir istisna olarak gösterilmiştir. Sanayide daha çok makine talep edilmesi ve kullanılması ile birlikte, denilmektedir, makinelerin sayısında bir artış olacaktır, bunun sonucu makine yapımının, dolayısıyla makine yapımında çalıştırılan işçilerin sayısında da artış olacaktır; ve bu sanayi dalında işe alınmış işçilerin deneyimli, hatta eğitimli işçiler olmaları gerekir.

Daha önceden de ancak yarı yarıya doğru olan bu sav, 1840 yılından beri, doğruluk görünümünü büsbütün yitirmiş bulunmaktadır, çünkü makine yapımında gitgide daha çokyönlü makinelerin kullanılması pamuk ipliği yapımında kullanılandan ne daha fazla ne daha eksiktir, ve, makine fabrikasında çalıştırılan işçiler, son derece kusursuz makineler karşısında, ancak son derece ilkel makinelerin rolünü oynayabilmektedirler.

Ama, makine yüzünden sokağa atılan erkek iş-

çinin yerine, fabrika belki de *üç* çocuk ve *bir* kadın çalıştırır. Ve zaten, erkek işçinin ücretinin üç çocuk ve bir kadın için yeterli olması gerekmiyor muydu? Asgari ücretin, dölün sürdürülmesine ve üremesine yeterli olması gerekmiyor muydu? Öyleyse, bu gözde burjuva anlatımı neyi kanıtlar? *Bir tek* işçi ailesini yaşatmak için şimdi artık dört kat fazla işçinin yaşamının tüketilmekte olduğundan daha çok bir şeyi değil.

Toparlayalım:

Üretken sermaye ne kadar büyürse, işbölümü ve makinelerin uygulanımı o ölçüde genişler. İşbölümü ve makinelerin uygulanımı ne kadar genişlerse, işçiler arasındaki rekabet o ölçüde genişler ve ücretleri o ölçüde kısıntıya uğrar.

Üstelik, işçi sınıfı *toplumun daha üst tabakalarından* da acemi erler kazanır; kollarını bu işçilerle birlikte kaldırmaktan başka hiçbir çareleri kalmayan bir küçük sanayiciler ve rantiyeler yığını, aşağıya, onun safları içerisine fırlatılır. Böylece, kolların kendileri gitgide cılızlaşırken, iş istemiyle göğe kalkan kolların ormanı gitgide sıklaşır.

Kendiliğinden bellidir ki, bu küçük sanayiciler, temel koşullarından biri her zaman daha büyük ölçekte üretmek, yani kesinlikle büyük olmak ve küçük bir sanayici olarak kalmamak olan bir yarışta fazla dayanamazlar.

Sermayelerin yığılımı ve miktarı arttıkça, sermaye büyüdükçe, aynı ölçüde sermayenin faizinin düştüğü; bundan dolayı, küçük rantiyenin aldığı faizle daha uzun süre yaşayamaz olduğu, onun da sanayiye atılması ve, sonuç olarak, küçük sanayici saflarını, ve böylece proletarya adaylarının saflarını kabartması gerektiği—tümüyle bu, elbette daha fazla açıklamayı gerektirmez.

Son olarak, kapitalistler, yukarda anlatılmış bulunan hareket içinde, şimdiden varolan devasa üretim araçlarını daha geniş bir ölçüde işletmeye ve bu amaç için bütün ana kredi kaynaklarını kullanmaya zorlandıkça, o derecede buna karşılık veren ve ticaret dünyasının ancak servetin, ürünlerin ve hatta üretken güçlerin bir kısmını cehennem tanrılarına kurban ederek içinden çıkabildiği sınai depremlerde de artış olur—kısacası, *bunalımlar* artar. Üretim yığılımı, ve bunun sonucu daha geniş pazarlara olan gereksinim, büyüdükçe, her bir önceki bunalım, dünya ticaretinin karşısına o zamana dek ele geçirilmemiş ya da ancak yüzeysel bir biçimde sömürülmüş bir pazar çıkardığından, dünya pazarı gitgide daha daralır, gitgide daha az sayıda sömürüye elverişli yeni pazarlar kalır, ve sırf bu nedenle olsa bile, bunalımlar daha sık ve daha şiddetli hale gelir. Ama sermaye yalnızca emekle *yaşamaz*. Aynı zamanda aristokrat ve barbar bir efendi olarak sermaye, kölelerinin cesetlerini, bunalımlar sırasında can vermiş bütün işçi kurbanlarını, kendisiyle birlikte mezara sürükler. Böylece, şunu görüyoruz: *sermaye hızla*

büyürse, işçiler arasındaki rekabet bununla kıyaslanamaz bir biçimde daha büyük bir hızla artar, yani, işçi sınıfının çalıştırılma araçları, geçim araçları buna orantılı olarak çok daha fazla azalır, ve, yine de, sermayenin hızlı büyümesi ücretli emek için en uygun koşuldur.[13]

Marx, Aralık 1847'nin ikinci yarısında verdiği konferanslara dayanarak yazdı.

5-8 ve 11 Nisan 1849'da, *Neue Rheinische Zeitung*'un 264-267 ve 269. sayılarında yayınlandı.

Engels'in sunuşu ve editörlüğü ile 1891'de Berlin'de ayrı bir baskı olarak yayınlandı.

AÇIKLAYICI NOTLAR

[1] Bu çalışmanın yayına hazırlanmasında, Marx, kapitalist toplumdaki sınıf savaşımının maddi temelini oluşturan ekonomik ilişkilerin ana çizgilerini herkesin anlayabileceği bir anlatımla ortaya koymayı amaçlamıştır. Onun ereği, proletaryayı teorik bir silahla —kapitalist toplumda, burjuvazinin sınıf egemenliğinin ve işçilerin ücretli köleliğinin dayandığı temelin derin bilimsel anlayışıyla donatmaktı. Marx, bu yapıtta, kendi artı-değer teorisinin önermelerini işleyerek, kapitalizm koşullarında işçi sınıfının göreli ve mutlak yoksullaşması üzerine genel bir tez formüle etmiştir. —*7*.

[2] *Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratic* — 1 Haziran 1848'den 19 Mayıs 1849'a kadar Köln'de yayınlanmış olan günlük gazete; Marx bu gazetenin başyazarı, Engels yazı kurulu üyesiydi. —*7*.

[3] *Alman İşçileri Birliği*, Brüksel'de Marx ve Engels tarafından 1847 Ağustos sonunda, Belçika'daki Alman işçilerinin siyasal bilinçlerini daha da geliştirmek ve onlar arasında bilimsel sosyalizm düşüncelerini yaymak için kurulmuştu. Birlik, Marx ve Engels tarafından yönetildi ve Belçika'daki devrim-

ci Alman işçileri için onları birleştiren legal toplantıların bir merkezi haline geldi. Birliğin en önde gelen üyeleri, aynı zamanda, Komünist Birlik'in Brüksel şubesi üyeleriydiler. Fransa'daki 1848 Şubat burjuva devriminin hemen ardından, üyelerinin Belçika polisi tarafından tutuklanması ve sınırdışı edilmesi yüzünden, Brüksel'deki Alman İşçileri Birliği'nin faaliyeti sona erdi. —7.

[4] Burada, Macar burjuva devrimini bastırmak ve Avusturya Habsburg hanedanlığını geri getirmek amacıyla, 1849'da çar birlikleri tarafından Macaristan'ın işgal edilmesine değinilmektedir. —7.

[5] Almanya'da 1849 Mayıs-Haziran'ında (28 Mart 1849'da Frankfurt Ulusal Meclisi tarafından kabul edilmiş, ama birkısım Alman devletleri tarafından tanınmamış olan) İmparatorluk Anayasası'nı desteklemek amacıyla girişilen halk ayaklanmaları. Bunlar, kendiliğinden patlak veren, birbirlerinden kopuk ayaklanmalardı ve 1849 Haziran ortasında bastırıldılar. —7.

[6] Ücretli emek ve sermaye konusunda "ücret" başlığı altında ve kapağında "Brüksel, Aralık 1847" notunu taşıyan son konferansın ya da son konferanslar dizisinin kabaca bir taslağı daha sonra Marx'ın elyazmaları arasında bulunmuştur. Taslak, bu konferansların içeriğinin, tamamlanmamış olan *Ücretli Emek ve Sermaye* yapıtının, bazı bakımlardan, devamını işaret etmektedir. Ancak, bu yapıtın, *basım için hazır duruma getirilmiş* bir devamı, Marx'ın elyazmaları arasında bulunamamıştır. —7.

[7] Marx, *Kapital*'de şöyle yazıyor: "... Ben klasik Politik Ekonomi'den, W. Petty'den beri, burjuva toplumdaki gerçek üretim ilişkilerini araştırmış olan [politik] ekonomiyi anlıyorum." (Karl Marx, *Capital* Vol.1, Moscow, 1965, p. 81.). İngiltere'de Adam Smith ve Davit Ricardo, klasik politik ekonominin en önde gelen temsilcileri olmuştur. —9.

[8] Engels, *Anti-Dühring*'de şöyle yazıyor: "Politik ekonomi, daha dar anlamda, onyedinci yüzyılın sonuna doğru birkaç dahi adamın kafasında ilk biçimini almış olmakla birlikte, yine de

esas olarak, fizyokratlar ve Adam Smith'in pozitif formülleri içinde, onsekizinci yüzyılın çocuğudur." (F. Engels, *Anti-Dühring,* Moscow, 1962, p. 209.). —*10.*

[9] Engels, burada, 1891'deki 1 Mayıs kutlamalarına değiniyor. 1 Mayıs bazı ülkelerde (İngiltere, Almanya) o günü izleyen ilk Pazar günü de kutlanıyordu, ki bu ilk Pazar günü 1891'de 3 Mayıs'tı. —*20.*

[10] *Worwäst:* Alman sosyal-demokrasisinin merkez organı; W. Liebknecht'in yönetimi altında, 1876'dan başlayarak yayınlandı. Bu gazetenin sütunlarında, F. Engels bütün oportünizm belirtilerine karşı, bir savaşım yürütüyordu. Engels'in ölümünden sonra, 1895'ten başlayarak, *Vorwäst,* Alman sosyal-demokrasisine II. Enternasyonal içinde egemen durumda olan oportünistlerin makalelerini düzenli olarak yayınladı. Birinci dünya savaşı sırasında, *Vorwärts* sosyal-şovenizm konumlarına dört elle sarıldı. Büyük Ekim Sosyalist Devriminden sonra, *Vorwärts* anti-sovyetik propaganda merkezlerinden biri durumuna geldi; 1933'e kadar Berlin'de yayınlandı. —*20.*

[11] Bak. 1 nolu açıklama notu. —*64.*

[12] Marx, burada, 1848 burjuva devriminin en sıcak dönemine işaret ediyor. —*21.*

[13] Engels'in sunuşunda işaret ettiği gibi (bak. s. 7.), bu yapıt tamamlanmamış olarak kalmıştır. Marx'ın Köln'den geçici olarak ayrılması nedeniyle, ve, Almanya'da siyasal durumun kızışması ve *Neue Rheinische Zeitung*'un yayınının son bulması yüzünden makalelerin yayını kesintiye uğramıştır. —*13.*

bilim ve sosyalizm yayınları

Bu yapıtın yayına hazırlanmasında Karl Marx, kapitalist toplumdaki sınıf savaşımının maddi temelini oluşturan ekonomik ilişkilerin ana çizgilerini herkesin anlayabileceği bir anlatımla ortaya koymayı amaçlamıştır. Onun ereği, proletaryayı teorik bir silahla —kapitalist toplumda, burjuvazinin sınıf egemenliğinin ve işçilerin ücretli köleliğinin dayandığı temelin derin bilimsel anlayışıyla— donatmaktı. Marx, daha sonra sonuçlandırmış olacağı politik ekonominin eleştirisinin çekirdeği niteliğindeki bu yapıtında, kendi artı-değer teorisinin önermelerini işleyerek, kapitalizm koşullarında işçi sınıfının göreli ve mutlak yoksullaşması üzerine genel bir tez formüle etmiştir.

ISBN 975-8589-00-8

